

LIGET

2017-10
október

TARTALOMJEGYZÉK [XXX. évfolyam 10. szám]

Szirmai Panni A SZAPPANBUBORÉK KULTÚRTÖRTÉNETE	4
Bene Zoltán FÉLHOMÁLY	21
Kovács Gábor GÖRÖG VAGY RÓMAI ÚT?	32
Tóbiás Krisztián A MIKULÁS RAKÉTÁJA	69
Ács József ÉLETÜNK EGYKOR	72
Bojtár Endre MESE TESTÜNK ZAJAIRÓL	90
WORLD PRESS PHOTO	
Birtalan Ferenc MERT VALAMI NINCSEN RENDBEN ITT	98
Z. Karvalics László A BAJNOK SEM MÁS,	100
MINT EGYKORI GYEREKMUNKÁS; JAMBALAYA	
Paulon Viktória GURKA	105

WORLD PRESS PHOTO

Vörös István EGY GYLKOSSÁG FOTÓIT KOMMENTÁLJA	108
Somfai Anna CSODALÁMPA	111
Cselik Ágnes PIÈTA	113
Szirmai Panni TORNÁSZISKOLA	115
Novák Gábor KOPONYÁJUK BÁDOGSISAK	118

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kísvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

Szerkesztők | Horgas Judit, Levendél Júlia, Horgas Béla
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kállay Géza,
Kiss Lajos András, Victor András

Szirmai Panni

A SZAPPANBUBORÉK KULTÚRTÖRTÉNETE

2017-10-01 | **ESSZÉ**

Filléres játék, a legtöbb gyerek odavan érte, tünékeny látványosság, esküvői fotók kötelezően giccses eleme, mi az? A szappanbuborékban jóval több van szappannál és

víznél, a szétpattanó gömb komoly művészettörténeti hagyományokra tekint vissza, de a kortárs művészeket is inspirálja. A buborék útja a vanitas-csendéletektől a bejárható installációig vezet.

önfeledt szórakozás

A pillanatnyi tökéletesség szimbólumaként az 1700-as évektől jelent meg zsánerképeken a szappanbuborékot szalmaszállal fújó gyerek. Társaságban vagy egyedül, a buborékfújás az önfeledt szórakozás, a gondtalan gyerekkor jelképe. Bár a buborék a természetben is előforduló jelenség (például a hibiszkusz növényi nedveiből is létrejöhet), a buborékfújás hagyománya a háztartási mosószappan elterjedéséhez kötődik.

A szappanbuborék (kultúr)története a szélesebb tömegek számára is elérhető glicerines szappannal kezdődik, az ipari forradalom idején. A pillanatok alatt szétpattanó, szalmaszállal fújó gömbökkel a szegény és a jobb körülmények között élő gyerekek egyformán jól szórakoztak. A forma a művészetben is fontos szerepet tölt be, több ikonográfiai típusnál fellelhető. A gömb az isteni tökéletesség, a megbonthatatlan örök egység, a művészettörténet egyik legismertebb szimbóluma.

Jacob de Gheyn (ifjabb): Vanitas Csendélet, Wikimedia Commons

Bár korábbi időszakból is akad példa megjelenésére, a pasztellszínekben játszó gömb a vanitas-képekhez kötődik. A 17. században elsősorban a Németalföldön elterjedt képtípus a csendélet speciális fajtája, amelyen a halálhoz, a mulandó élethez kapcsolható szimbolikus tárgyak (koponya, könyv, boros serleg) láthatók. A vanitasra, vagyis a hiúságra utaló képi elemek emlékeztetnek, hogy a földi javak, értéktárgyak a túlvilágon nem válnak hasznunkra, jelenlétük erkölcsös, puritán életmódra int. A sikeres élet kellékei, a vagyon és a szakmai teljesítményt jelző tárgyak (térkép, könyv,

aranypénz, ékszerek) mellett kiegészítő elemek is megerősíthetik a mondandót: hervadó virág a bársonnyal letakart asztalon vagy szálló szappanbuborék a háttérben.

az ember buborék

Összetettebb kompozíciós szerkezet (ifjabb) Jacob de Gheyn egyik munkája: a klasszikus *memento mori* allegória, amely a *Jelenések könyve* eseményeit ábrázolja. A címben megjelenő intelem „a halál nem ismer rangot” a vanitas-csendélethez is köthető, hagyományosan ismert üzenetet közvetíti. A törékeny földi életnek véget vető halál a szappanbuborékhoz teszi hasonlóná az embert: az erre utaló homo bulla („az ember buborék”) latin eredetű kifejezés Rotterdami Erasmus aforizmagyűjteményében is szerepel **[1]** .

Jacques de Gheyn II: Mors Sceptra Ligonibus Æquat, www.britishmuseum.org

A vanitas-csendéletek mellett a németalföldi késő reneszánsz időszakban, már az 1500-as évek végétől allegorikus ábrázolásokon is találkozunk buborékokkal. Puttószerű gyerekek kezében látható a buborékfújó eszköz, olykor itt is felfedezhető a koponya, de gyakoribb csak a két angyalka megjelenése. A tünékeny buborék az 1600-as évektől hétköznapi jeleneteket ábrázoló zsánerképek eleme lesz. A kertben buborékot fújó anya és gyereke, vagy a jómódú család idilli csoportképének szélén játszó gyerekek mellett jellemző az ablakon kihajolva szappanbuborékot fújó gyerek.

Jean-Baptiste-Siméon Chardin: Szappanbuborék, wga.hu

Érdekes párhuzam fedezhető fel Jean-Baptiste-Siméon Chardin 1735-ben és 1739-ben két változatban készült rokokó festménye (*Szappanbuborék*) és Pierre Filloeuil szintén 1739-ben készült metszete között: minden bizonnyal Chardin népszerű képének (tükrözött) kompozíciós másolata a metszet. Ez a két mű is bizonyítja, hogy az 1700-as években közkedvelt képtípusnak számított a buborékos jelenet, bár éppen itt fordulatot is felfedezhetünk: Chardin képén nem kisgyereket látunk, hanem kamaszt, akinek már nem illendő vagy nem szokása a buborékfújás. A gondtalan gyerekkor elmúlása ad borongós hangulatot a képnek **[2]** .

lehet-e művészet a giccs?

A giccsbe hajló gyerekszobák és a sablonos gyerekábrázolások közegébe szinte kívánkozik a csillogó, rebbenő buborék. Ebből a könnyedségből ered, hogy a

szappanbuborék művészeti jelenléte kapcsán óhatatlanul felmerül a giccs kérdése. A fogalom megjelenése óta nehézségekbe ütköznek a hozzáértők a jelenség meghatározásakor. Mi számít giccsnek és mi a baj vele? Hogyan lehet egyértelműen eldönteni egy műről, hogy giccs? Egyáltalán: lehet-e művészet a giccs? Finomabban a „túlzottan érzelmes”, „erőltetetten idilli” kifejezéseket használjuk – valóban nem könnyű pontosan leírni a jelenséget, de ha ránézünk, azonnal tudjuk, mi a giccs. A giccs másnak akar látszani (idilli tökéletesség), mint ami valójában (üres szépeltetés). Jellemzően giccses termék a világ minden táján a turistalátványosságok környékét elárasztó miniatűr másolat, az adott látványosságot imitáló hamutartó, öngyújtó, tányér, kispárna, asztaldísz. Ebben az értelemben a fokozhatatlan giccs (a háborítatlan harmónia és tökéletes szépség) ígéretét hordozza például Disneyland: ahol bájos középkori várat idéző díszletek között találkozhatunk Donald kacsával és Hófehérkével **[3]** . A giccs hazugság, amit legitimál, hogy hiszünk neki (szépnek, valódinak találjuk). Másik jellemző sajátossága, hogy a művész nem „jól” (képességei maximumát nyújtva) akar dolgozni, pusztán az esztétikai élményre, a „szépségre” törekszik. Ezt az összefüggést nevezi Hermann Broch az esztétikai (szépség) és erkölcsi (művészi minőség) kategória összetévesztésének **[4]** .

A 19. században kevésbé népszerű elem, de néhány kivétel azért akad, ahol a buborékfújás hétköznapi örömhöz sorolható mozzanata visszafogottan, különösebb háttértartalom nélkül látható. A korszakban a zsánerképfestőkön kívül elismert művészek is foglalkoztak a témával. Eduard Manet 1867-es, *Szappanbuborékot fújó fiú* című képe harmonikus kompozícióba illeszti a jelenetet. A kép nem mozgalmas, de érezni a pillanatnyi feszültséget, ahogy a buborék elszakad a szalmaszáltól és száll, amíg szét nem pattan.

Sir John Everett Millais: Bubbles, Wikipedia

Sir John Everett Millais angol preraffaelita mester 1885-86-ban festette meg unokáját, Willie Milbourne James-t, ötéves korában, amint kezében a buborékfújó eszközökkel elbűvölten nézi művét. Az eredetileg *A gyermek világa* című érzelmes (sokak számára egyenesen negédes) festmény hamar népszerűvé vált, egy londoni hetilap meg is vásárolta illusztrációnak. Itt látta meg a Pears szappangyártó cég élelmes képviselője,

aki felfedezte a kép reklámértéket és megvásárolta a kizárólagos felhasználási jogokat. Millais vonakodva ugyan, de megadta az engedélyt a kép további használatához. Fennmaradt egy változat, amelyen a képre a fiú lábához Pears-szappanos dobozt festettek, mintha abból készült volna a szappanos folyadék. Feltételezések szerint ekkor használtak fel először műalkotást tömegtermék reklámjához **[5]** . A hirdetés végül a művész és az üzletember kölcsönös megalégedésére hatalmas sikert aratott, a képen szereplő kisfiú pedig felnőve a királyi haditengerészet tengernagya lett, de élete végéig rajta ragadt a „Buborék” név **[6]** .

Millais festményének utóéletéhez tartozik, hogy az emblematikus, később hirdetéssé avanszált kisgyerek figurája 1914-ben egészen más közegben tér vissza. Röviddel az első világháború kitörése előtt készült karikatúrán a német császár Kaiser Bill néven jelenik meg, mint a tanácstalan „Buborék”. A képeslapon terjesztett rajz elsöprően népszerű lett, bár a művész nem szignálta a lapot, Doug Tempestnek tulajdonítható a szellemes alkotás.

Kaiser Bill, www.worldwar1postcards.com

Még egy csavart visz a történetbe az 1917-es utánérzés: a ruhlebeni internálótáborban egy angol civil fogoly, bizonyos P. P. Wood festett karácsonyi üdvözlőlapot *Troubles* (Bajok) címen, amelyet egyértelműen a Millais-kép inspirált. A fanyar humorral rajzolt fogolytábori hangulatképen az üres tányérből felszálló füst az 1918-as számot írja ki: a címben megjelenő keserűség mellett a remény is érzékelhető: talán véget ér a háború. A lapot fel is adták és szerencsésen megérkezett Brighthonba egy rokonhoz, de a művész sorsáról nincs hír [7] .

P.P. Wood, www.worldwar1postcards.com

A 19. századi zsánerképek után a szappanbuborék inkább a reklámok világában, esetleg az illusztrációk közegében jelenik meg. Az orosz születésű Erté (eredeti nevéből, Roman Petrovics Tirtov, összevont művésznév) Párizsban lett sikeres reklámgrafikus. Egyik legismertebb munkája az art deco stílusban festett kép: ezen is buborékot fúj két nő.

Erté: Bubbles, Wikiart

A művészettörténet későbbi szakaszában is lehet néhány szokványostól eltérő példát találni. Joseph Cornell 1936-as munkája a buborékfújáshoz szükséges felszerelést avatja műtárggyá, a lehetőséget a szappanbuborék születésére. A mű a New York-i Museum of Modern Art (MOMA) felkérésre készült a *Fantasztikus művészet, dada és szürrealizmus* című kiállításra. A szappanbuborék-fújó készlet Cornell első munkája az „árnyékdoboz” (shadow boxes) sorozatból, amelyben szürrealista mintára egymáshoz semmilyen módon nem köthető, talált tárgyakat társít. Ebben az esetben játékbaba-fejet, buborékfújáshoz használatos kis agyagpipát, madártojást, üveg poharat, egy régi Hold-térképet és a pisai ferdetornyot ábrázoló nyomatot tett a dobozba. A meghökkentő hatást erősíti, hogy a címben szereplő eszköz csak egyetlen tényező a komplex összeállításban. Cornell több változatban is készített ilyen című munkákat, a buborékfújás a gyermeki játékosság és a humor összetevője mellett nála a világegyetem működése iránti érdeklődést is mutatja. **[8]**

Joseph Cornell: Soap Bubble Set, Wikiart

A huszadik században a buborékfújás csak a játékosság, a gyermeki önfeledtség jelképe. A kortárs művészetben egyre inkább előtérbe kerül a természettudományok és a művészet kapcsolata, ebben az összefüggésben pedig szerepet kap a buborék. A fizika, a kémia, a biológia vagy akár a matematika szempontjából is érdekes kérdéseket vet fel a jelenség, amire a kortárs művészet is felfigyelt. Tomás Saraceno

argentín származású (jelenleg Németországban élő) művész 2010-es monumentális installációjában buborékból épített felhővárost. A több változatban **[9]** is továbbfejlesztett munkában az építész háttérű művész a buborék architektonikus lehetőségeit vizsgálta. A Berlinben **[10]** megvalósult alkotás egyszerre idézi a pókháló összetett, már-már építészeti szerkezetét és a szappanbuborékból olykor összeálló komplex kompozíciókat. A levegővel teli buborékokból létrejövő „építményen” – akár egy felnőtt ugrálóvárban – a befogadó az egymáshoz tapadó átlátszó szigetek között „lebegve” járja be a teret. Saraceno munkáiban az építészet, a geometriát és a csillagászat is összekapcsolódik. Felfújható „felhővárosaival” a klímaváltozás bőrünkön tapasztalható veszélyeire hívja fel a figyelmet.

Tomas Saraceno: Cloud Cities, Neil h, flickr.com

A berlini installációban némely buborékba növényeket ültettek, a nagyobb, levegővel teli gömbök pedig a látogatók súlyát is elbírták. A „fellegekben járó” buborék-installáció egyik későbbi változatában **[11]** valóban a szabad ég alatt valósult meg a mű. A leginkább méhkaptárra emlékeztető üvegszerkezet utópisztikus építészeti

megoldásként értékelhető. Az erőforrások kimerülésével is összefüggésben megindult kutatások a földi élet alternatív folytatására akár egy efféle kapszulából felépülő várost vetíthetnek előre. Saraceno ma is a levegő anyagtan, mégis hangsúlyos művészeti jelenlétével kísérletezik. Legújabb projektje a fenntartható fejlődés iránti elkötelezettségből született: az *Aerocene* – egy kizárólag a Nap melegével a levegőbe emelkedő „tárgy” (szatyor, sárkány, szálló installáció vagy mozgó szobor?), amely a természetes légmozgás hatására körbelebegi a Földet. A művész kifejlesztett hozzá egy „csináld magad lebegtető készletet”, amely mindenki számára könnyen beszerezhető eszközökből áll. Az előre összeállított készletet a világ különböző pontjain lehet kölcsönkérni, és a segítségével útjára indítani egy újabb szálló felfedezőt **[12]**. A szabadon repülő sárkány (vagy fenntartható művészeti projekt?) ugyanazt a gyermeki örömet csalja elő az emberből, mint a szappanbuborék.

A szappanbuborék nem pukkan szét a kortárs művészetben sem, a tudomány és művészet kapcsolatát vizsgáló kísérletek felé száll tovább.

[1] Eredetileg Marcus Terentius Varrónál jelenik meg a homo bulla, majd Erasmus *Adagia* című 1572-es (500 darabos) görög és latin aforizmagyűjteményében is feltűnik: Des Erasmi Roterodami: proverbiorum chilias prima, VII. ad persuadendum conducere proverbia. <https://jvpoll.home.xs4all.nl/back/Web/erasmusa.htm>

[2] Kris Coue – Sabine Mödersheim: *Homo Bulla: An Interview with Sabine Mödersheim*, Issue 9 Childhood Winter 2002/03. <http://cabinetmagazine.org/issues/9/coue.php>

[3] John McHale: *A műanyag Parthenon* IN: A giccs, Szerk.: Gillo Dorfles, Gondolat, Budapest 1986. 93. o.

[4] Hermann Broch: *Giccs és irányművészet* IN: A giccs, Szerk.: Gillo Dorfles, Gondolat, Budapest 1986. 67. o.

[5] Julia Kuehn: *John Everett Millais's Bubbles and the Commercialization of Art* <http://www.victorianweb.org/authors/corelli/kuehn6.html>

[6] Maev Kennedy: *Tate sets out to rescue reputation of artist tarnished by Bubbles*, The Guardian, 2007. május 16 <https://www.theguardian.com/uk/2007/may/16/artnews.art>

[7] Tony Allen: *The story of "Bubbles"* <https://www.worldwar1postcards.com/bubbles.php>

[8] <http://www.theartstory.org/artist-cornell-joseph-artworks.htm>

[9] Observatory/ Air-Port-City (Hayward Gallery, London, 2008); *Biosphere* (Statens Museum for Kunst, Kopenhága, 2009); *Cloud Cities* (Hamburger Bahnhof, Berlin, 2011), *On the roof: Cloud City* (Metropolitan Museum of Art, New York, 2012).

[10] Tomás Saraceno: *Cloud Cities, Hamburger Bahnhof* – Museum für Gegenwart – Berlin, 2011

[11] Tomás Saraceno: *On the Roof: Cloud City*, Metropolitan Museum of Art, New York, 2012

[12] <http://aerocene.org/post/2017/5/aerocene-explorer-borrowing-stations-around-the-world>

felső kép | Eduard Manet: Szappanbuborékot fújó fiú

Bene Zoltán

FÉLHOMÁLY

2017-10-02 | NOVELLA

– Ott, ahol a zajvédő fal épül, ott vesztettem el hitemet az emberiségben – mondja egy este az öcsém. Ránézek, fürkészem gyanakodva, megbolondult-e. Úgy látom, olyan, amilyen lenni szokott. Arcának mély barázdái közé elrejthetne akármit, ő

azonban nem titkol semmit, nem is rejtőzködik. Ilyen nyílt arcot manapság alig látni. Na jó, régen se sokkal találkozott az ember.

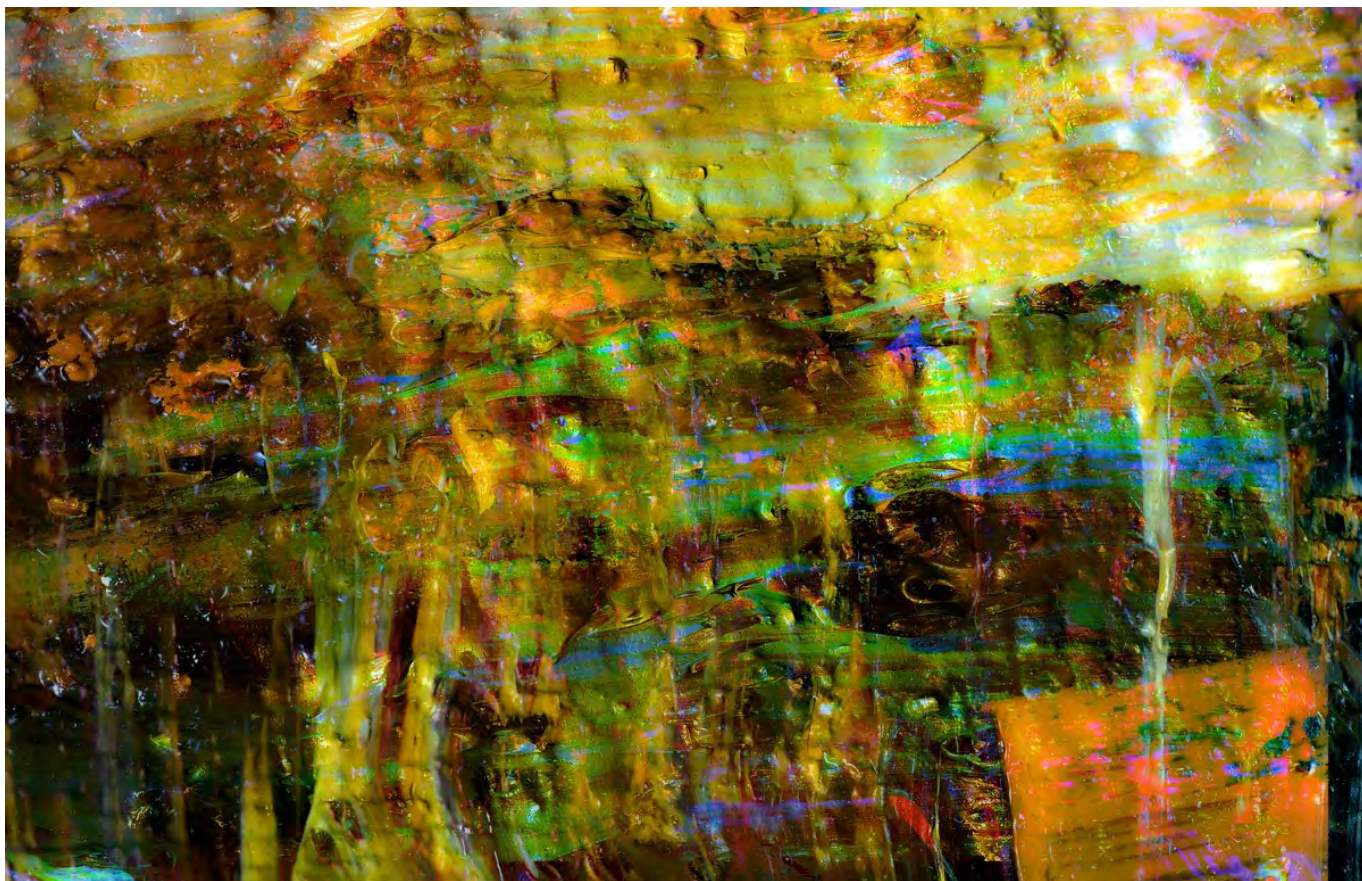
– Hetven éve ennek – folytatja az öcsém, s tudom, hogy komolyan gondolja, pedig egy hónapja töltötte be a hatvanhatot. Cudar régen történt, ezt jelenti a hetven év, sem többet, sem kevesebbet.

– Tizennégy éves voltam, és a szomszéd pék lányának udvaroltam.

Amennyire tudom, az öcsém életében három nőnek udvarolt, ezek közül első lehetett a pék lánya, magam is jól emlékszem rá, sudár és kacér teremtés volt, barna haja egyetlen, karvastagságú fonatban, s a csípőjéig ért.

– Elhívott oda, ahol ma a zajvédő fal épül. Akkoriban a terület még egybefüggő csalitos volt, országút sehol, a házak is csak jó messzire kezdődtek.

– Emlékszem rá – bólogatok fontoskodva.

Laurin Rinder, adobe.com

– Nyári forróság tombolt, egy szál fekete klottgatyában meg egy ócska szandálban mászkáltam, a lányon lenge nyári ruha, mialatt bejutottunk a bozót mélyére, a lábunk szárát fölhasogatták a növények. Amikor odaértünk, ahol ma a zajvédő fal épül, arra kért, toljam le a klottgatyámat, és mutassam meg, mit rejtegetek alatta, utána ő is ugyanezt teszi, beavat a misztériumba, ami a bugyijában lakozik. Máig nem értem, miért engedelmeskedtem, semmi kedvet nem éreztem az egész alpári altesti akcióhoz, mindenesetre nemet mondani nehezebbnek tűnt, mint engedelmeskedni, ezért hát megtettem, amire kért, s ahogy ott álltam térdig tolt gatyával, a bozótból hirtelen előugrott három vihogó lány, mutogattak rám, én meg kapkodva húzgáltam föl a nadrágomat; persze, izgalmamban elügyetlenkedtem, egyszerre léptem és cibáltam a ruhadarabot, összegabalyodott a két lábam, orra buktam, ők meg, pukkadozva a röhögéstől, elszaladtak. A pék lánya futott legelől, ő nevetett a lehangosabban. Azóta nincs bizalmam az emberiségben. És az elmúlt évtizedek során semmi sem történt velem, ami változtatott volna ezen.

Hiába tudom, hogy az öcsém igazat beszél, falsnak érzem a történetét.

– A gyerekek az óvodában kötnek hasonló alcut, nem tizennégy évesen – vetem föl óvatosan, mire az öcsém csak legyint.

– Kár volt elmondanom – dörmögi.

Pedig én nem bánom, hogy elmondta. Világéletében keveset szólt, velem ellentétben, aki, mióta megtanultam beszélni, szószátyár vagyok. Csak az elmúlt három évben, mióta együtt élünk, ezerszer annyit dumáltam, mint ő. Mellesleg fiatalabbnak nézek ki nála, holott hat évvel születtem korábban. Valójában féltestvérek vagyunk, az anyánk egy, az apáink különbözőek, de egyikünk sem ismerte a magáét. Életünk nagy részében külön utakon jártunk, csak így, a végére kerültünk újra össze, hogy ne haljunk meg egyedül. Az öcsém motyog még valamit, aztán kimegy a konyhába, főz egy kávé. Napjában tíz kávé is megiszik. Nem kérek, szólok utána, mintha nem tudná magától is, nekem viszont muszáj jártnom a számat.

maxtor777, adobe.com

Ott, ahol a zajvédő fal épül, én is jártam régen lányokkal. Ötven évvel ezelőtt az ifjak mind oda húzódtak az intim pillanatokért. Amikor olykor-olykor arrafelé sétálok, abba az illúzióba ringatom magam, hogy a fiatalságom egy szépséges darabját tüntetik el végleg, egy olyan dicső korszakot, amikor még lehetőségek és lányok nyíltak meg előttem. Hamis és ostoba érzés, tudom, hiszen magamra hagyott voltam akkor is, abban a csöppet sem ragyogó korszakban, ahogy most is az vagyok és az leszek mindig is, amíg csak élek, végtére is az öcsémmel nyilvánvalóan nem oldjuk egymás magányát, sem ő az enyémet, sem én az övét. A lányokkal hajdan minden alkalommal külön érkeztünk és külön távoztunk, s mikor együtt voltunk, akkor sem voltunk együtt igazán. Mind a két fél a saját örömét kereste, más alig-alig érdekelt. Ha őszinte akarok lenni, nem kalandnak vagy hőstettnek, sokkal inkább kudarcnak érzem azokat az eseteket a csalitosban, ahogyan az öcsém érezhette magát, amikor kiröhögtek ugyanott. Egyetlenegyszer reméltem többet gyors kielégülésnél, ám az a lány okozta a legnagyobb csalódást. Vagy én okoztam neki? Attól tartok, már a fölvetés is

magyarázat lehet arra, ami történt. És ami voltaképpen semmi. Úgy éreztem, beleszerettem egy nőbe, azt hittem, ráleltem arra a bizonyos egyetlenre, ám ő nem viszonzta érzelmeimet. Mindennapos történet. Ott teljesedett be az a fogyatékos szerelem a maga felemás módján, és ott is ért véget, a bozót szürkületi félhomályában, pontosan azon a helyen, ahol most a zajvédő fal épül. Talán el kellene mesélnem mindezt az öcsémnek – csak hogy akármilyen locsi-fecsi vagyok, ilyesmiről nem szívesen beszélek.

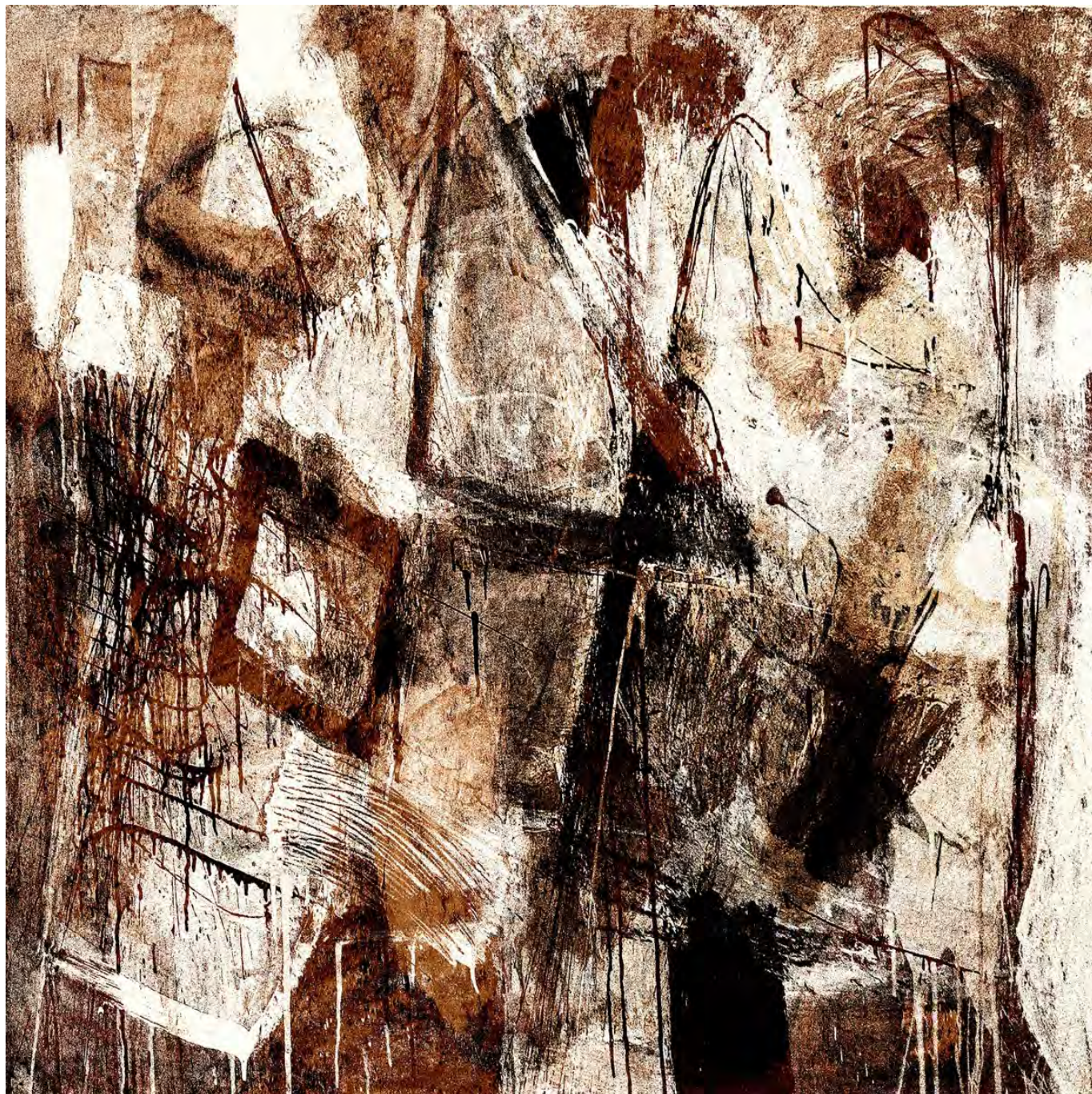
a melankólia

Az öcsém visszatér, kezében a bögre, látja rajtam, hogy éppen süllyedek bele a melankóliába. Nem szól, nem kímél, nem segít, leül, bekapcsolja a tévét, megkeresi a sportadót, nézi az atlétikát. A hangot leveszi nullára, érthetően

idegesítik a riporterek. A képernyőn izmos fekete férfiak futnak, mint a nyúl, megkövér nők hajigálnak látnivalóan nehéz vasdarabokat sikoltozva. Nem köt le. Fogom magam, föltápáskodom, kifordulok a szobából, végigmegyek a sötét folyosón, ami valaha gang volt, de az anyánk befalaztatta, ablakot azonban nem vágatott rá, mert zavarta a napfény. Kinyitom a bejárati ajtót, kilépek az udvarra. Szeretek megállni a küszöbön, hátamon érezni a benti hűvösséget, az arcomat süttetni a nyárvégi nappal.

Valahányszor végighordozom a tekintetem az udvaron, ökölbe szorul a kezem. Nem az udvar miatt – a hivatalnokok dühítenek. Pár napja a negyedik fölszólítást kaptuk, hogy tegyünk rendet. Képtelen vagyok megérteni, miként láthat bárki rendetlenséget a portánkon. A keleti kerítés mellett a háztartási gépek vázai állnak békésen, egymás mellett – mosógépek, hűtőszekrények, porszívók és egyébek –, mellettük a gépekből kiszerezelt motorok, odébb a csövek, vezetékek, kisebb alkatrészek hevernek a porban. A következő sávban a klímaberendezések, motorbicikli-blokkok, autólökhárítók és -ajtók, motorháztetőik sorakoznak, a nyugati kerítés mellé pedig a bontásokból szerzett hasznos holmikát halmoztuk föl, ajtókat, ablakokat, beton és keményfa áthidaló gerendákat, egyedi téglákat, cserepet. Mindennek megvan a maga helye. Szeretjük ezt a sok hóbelevancot, és nincs szándékunkban kufárkodni velük vagy elszállíttatni a szeméttelre. A hivatalnokok a leveleikben következetesen lomnak nevezik, amit az elmúlt pár esztendő során összegyűjtöttünk. Megértem az álláspontjukat, kötelezik őket az ostoba, életidegen szabályok. Ők azonban meg sem

próbálják megérteni a mi szempontjainkat. Hogy számunkra a lom nem lom. Ráadásul az utcáról nem látszik semmi, sövényt ültettem a kerítés mellé az utcafrontra végig, nem kellene, hogy bárki szemét szúrja, ami a sövényen belül van, amit tehát kívülről nem is lát.

dpaint, adobe.com

– A hivatalnokoknak minden szúrja a szemét, a fene egye meg őket – füstölgők napjában többször is az öcsémnek, ám ő sosem válaszol. Vélhetően nem tudja, tényleg így van-e. Vagy nem akar állást foglalni. Pedig ebben igazam van. Nem történne semmi, a világ pláne nem dőlne össze, ha szemet hunynának. Sőt! Nem is kell behunyniuk, csak ne kukucskáljanak! Mégsem hunynak szemet, mégis kukucskálnak. Van erre értelmes magyarázat? Aligha.

Tesztek egy kört a portán, megnézem, a madáritatókban van-e víz, utánatöltök, amelyeknek szükséges.

unalomúzként

Egyszer jártam azon a szeméttelenen, amelyekre el kéne vinnünk a lomnak titulált dolgokat. Az egyik, a városból kivezető út mellett terül el, a puszta kellős közepén, mindentől távol. Egy rossz Csepel biciklivel túráztam arrafelé, magam sem tudom, mi célból, nyilván unalomúzként. Ordenáré bűz lengedezett az egész miskulancia fölött, és egy komplett család élt a hulladékhalomok tövében. Apa, anya, gyerekek. Akkor még az öcsém nem lakott velem, anyánk hetekkel korábban halt meg, én foglaltam el először az örökséget, az öcsém csak hónapok múlva érkezett, amikor nyugdíjba vonult. Tele voltam pénzzel, napokkal korábban adtam el a lakásom a város másik végében. Az egyik gyerek, egy kislány láttán nosztalgia ébredt bennem. Odacsúsztottam neki néhány bankót, mire az anyjuk visítani kezdett, az apjuk meg ordenáré módon káromkodva, vasdorongot lengetve a feje fölött támadt rám. Sikerült eliszkolnom a kerékpárral. Nem értettem, mi történt akkor velem, soha életemben nem adtam még aprót sem a lejmolóknak vagy a koldusoknak. Valakire emlékeztetett az a kislány.

Azóta nem jártam arra, s nem szándékozom a jövőben sem. A hivatalnokok meg kinyalhatják.

Erősen túzi a nyárvégi nap a fejem búbját, miközben visszamegyek a telek végéből a házba. A befalazott gang félhomálya jólesik a retinámnak a szikrázó napsütés után. Az öcsém kovászos uborkát majszol a tévé előtt. A szobában is félhomály van, a

redőnyök ritkásra leeresztve. A képernyőn hosszú lábú nő rohan, mint a veszedelem, kezében rudat tart, akár a középkori lovagok.

– Bátor teremtés – jegyzem meg.

Az öcsém mintha nem hallaná.

Laurin Rinder, adobe.com

Néhány nappal azután, hogy a szeméttelenen jártam, megjelent nálam a gyerek, akinek a pénzt adtam. Reggel, amikor fölkeltem és kinéztem az ablakon, ott ült a kerítés tövében. Kurta szoknyáját a lába közé szorítva kucorgott a sarkán. Gondolom, bemászott. Még csak három mosógép és négy szétszerelt Simson hevert az udvaron, azokat fixírozta.

– Elviszi a méhecskébe? – kérdezte köszönés helyett, amikor kiléptem a házból.

– Éhes vagy?

– Inkább adjon pénzt, majd veszek rajta kaját. Vagy hadd vigyem én a cuccot a méhecskébe!

– A méhecskébe – dűnnyögtem, és pénzt adtam neki.

– De az apád ne jöjjön ide, hogy megagyaljon! Meg másért se jöjjön!

– Nem tudja meg – vigyorgott a lányka, és fürgén átugrott a kerítésen.

– És nem jön el magáért, ne fosson! – kiabált vissza az utcáról.

Hallottam, ahogy csattogva elszalad.

Milyen nagy az emberi nyomorúság, futott át rajtam. Igyekeztem fölkészülni a hasonló reggelekre. Úgy terveztem, olykor adok egy-egy ötszázast vagy ezrest a kis éhenkórásznak, máskor meg csak úgy elzavarom.

A tervet nem válthattam valóra, soha többet nem jött.

Már az öcsém is velem lakott, amikor megtudtam a közeli kispiacon, hogy egy éjszaka begyulladt a telepen a szemét, s megégett az egész család. Csak az apa élte túl, azóta is kórházban fekszik. Egyik kórházból a másikba furikázzák, sose lesz belőle épkezláb ember. Sajnáltam őket, főleg azt a kislányt, aki eljött hozzám pénzért. Úgy rémlik,

értelmes tekintete volt. Huncut ugyan, de értelmes és érdeklődő. Fogalmam sincs, valójában mit akart tőlem. Pénzforrásnak vélt vagy más elképzelése is volt? Soha nem derül ki.

Andrii Pokaz, adobe.com

Erről sem meséltem az öcsémnek. Most úgy érzem, talán kellett volna, talán föltárhattam volna az összefüggéseket. Az öcsém előtt. És önmagam előtt.

A tévében távot ugranak, közben azon morfondírozom, nem késő-e most elmondani. Nem csupán a sztorit, inkább amit éreztem. A sajnálatot és a sóvárgást. És azt a valamit, ami több ennél is, annál is. Viszont, ha belekezek, magamnak is meg kellene magyaráznom, miért adtam a pénzt kinn, a telepen, és miért ismételtam meg az adományozást itthon. Azért tettem, mert a kislány emlékeztetett arra a sok évvel

ezelőtti lányra? Vagy a szájalom miatt? Netán könyörület? Együttérzés? Ez nem valószínű. Jóllehet egész életemben be nem állt a szám, s ha csak tehettem, pofáztam, pofáztam, pofáztam, de sosem beszélgettem. Nem számított, kinek ugatok, csak legyen, aki úgy tesz, mintha meghallgatna.

mint a középkori boszorkányok

Nyitom a szám, aztán hang nélkül csukom össze megint. Az öcsém amúgy is elszundikált. A televízióban apró termetű afrikaiak szaladnak körbe-körbe egy ovális salakpályán.

Állítólag négyszáz méter, pontosan négyszáz méter egy ilyen kör. Nem is kör, persze, hiszen tojásdad alakú. Figyelem őket, a kicsire nőtt afrikaiakat, ahogy szedik apró lábukat. Termetre alig nagyobbak annál a gyereklánynál, akinek kétszer adtam pénzt, s aki úgy égett meg, mint a középkori boszorkányok, és talán még azoknál is kevésbé érdekeltte meg azt a borzalmas halált. Lehunyom a szemem. Az öcsém ugyanabban a pillanatban nyitja ki a sajátját, fölkel, az ablakhoz lép. Pontosán a motorblokkokra látni innen. Ha kikandikál a redőny résein, éppen azokra lát. Kicsit talán homályosan, de ez nem számít. És nem is jelent semmit.

felső kép | Laurin Rinder, adobe.com

Kovács Gábor

GÖRÖG VAGY RÓMAI ÚT?

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS A BIRODALOMMÁ VÁLÁS ESÉLYEI

2017-10-04 | ESSZÉ

A birodalom szelleme újra és újra megkísérti a modern – európai és azon kívüli – világot: a középkortól napjainkig a politikai gondolkodás és a hatalmi fantáziák föl-fölmerülő motívuma. A kilencvenes évektől megnövekedett az érdeklődés: az ironikus című magyar kötet, a *Nem élhetek birodalom nélkül* [1] is ezt jelezte. S megerősítette

az ezredforduló évében publikált és bestsellerré váló angol nyelvű *Birodalom* sikere. A könyv alapgondolata, hogy a nemzetállamok utáni globális kapitalizmus adekvát politikai formája a végtelenül rugalmas, ugyanakkor rendkívül hatékony posztmodern birodalom.[2]

csillagközi birodalom

A birodalom-problematika az 1970-es évek végén *A csillagok háborúja* űr-operettnek köszönhetően a populáris kultúrában vizuálisan is megjelent, s korunkban ez a kollektív mítoszok fő forrása. Az

előzmények: Isaac Asimov 1940–50-es években írt sci-fi könyvklasszikusa, az *Alapítvány*-trilógia, aztán az amerikai *Star Trek* televíziós sorozat, amelyben a Föld által alapított csillagközi birodalom űrhajósai harcolnak a földönkívüli fajok rivális impériumaival. A legnagyobb ellenfélnek számító Klingon Birodalomban nem volt túl nehéz felismerni a gonosz birodalma, a hajdani Szovjetunió űrbeli megtestesülését. A klingonok vadak, brutálisak és civilizálatlanok – elriasztó képsorok mutatják be barbár étkezési szokásaikat –, éles ellentétben az Enterprise űrhajó decens és kulturált legénységével, az ő jelszavuk – ha idegen kultúrával találkoznak – a be nem avatkozás. A korabeli Amerikai Egyesült Államokhoz nagyon is hasonlóan persze mindig és mindenhol beavatkoztak.[3] A sorozat tehát a hidegháború világának valóságából táplálkozott, amikor az USA és a Szovjetunió lokális háborúkkal próbálta kiterjeszteni vagy védeni saját érdekszféráját. Az enyhülés és közeledés éveiben a filmbeli klingonok is emberszabásúbbakká váltak: kiderült, hogy mégiscsak lehet velük tárgyalni; elképzelhető békés egymás mellett élés az ellenséges galaktikus impériumok között.

Barcsay Jenő: Házak, hung-art.hu

A csillagok háborúja trilógia filmjei[4] – az első három részt évtizedek választják el a későbbi folytatástól – elmesélik, hogy a régi köztársasági rend elitjének maradéka, a misztikus erejű yedik lovagrendjének néhány túlélője hogyan veszi fel a harcot a Galaktikus Birodalom ellen, s hogyan pusztul el a főgonosz, az Erő sötét oldalának hatalmával a galaxist leigázó császár és hadvezére, Darth Vader. Amikor évtizedekkel később az alkotók folytatják, az eredeti történet előzményeihez térnek vissza: a birodalom a történelem kiteljesedése, nem az érdekes, ami utána következik, hanem a hozzá vezető út. Az újabb részek a Galaktikus Köztársaság végnapjairól szólnak. A képsorok a galaktikus szenátus intrikáit és romlottságát mutatják meg, hogy miként lesz Palpatine szenátorból összeesküvések és fondorlatok segítségével császár, hogyan omlik össze a köztársasági rend a régi elit tehetetlensége és vaksága miatt.

a modern nemzetállamok előképei

Hosszabb távra visszatekintve jól érzékelhető, hogy – miközben a Római Birodalom, pontosabban annak nyugati fele lassú, több évszázados

folyamat során kicsi, egymással rivalizáló monarchiáknak adta át a helyét – a birodalom álma valójában sohasem merült feledésbe: Nagy Károlytól Napóleonig és Hitlerig sok mindenkinek ott lebegett szeme előtt egy nagy európai birodalom víziója; ám valóra váltása csak ideig-óráig járt részleges sikerrel. A középkori európai történelem dinamikája a birodalmi egyesítés ellenében működött. Miközben a pápák és a német-római császárok ádáz harcot vívtak egy újraélesztett római impérium fölötti hatalomért, Európa nyugati felében a nemzeti monarchiák – a modern nemzetállamok előképei – léptek az egyre anakronisztikusabb birodalmi struktúrák helyébe. Jóllehet a kontinens keleti felét egészen a huszadik század elejéig a birodalmak uralták, ezek gazdasági és katonai versenyképtelensége az angol és francia nemzetállamokkal szemben mind nyilvánvalóbb lett. Ám a történet korántsem ennyire egyszerű. A franciák és még inkább az angolok hatalmukat jórészt tengerentúli gyarmatbirodalmaiknak köszönhatték: egyszerre voltak nemzetállamok és birodalmak.

Amikor a kortársak a 19. század közepétől – a britek büszkeséggel, míg európai vetélytársaik elismeréssel vegyített irigységgel – a Pax Romana mintájára – Pax Britannicáról beszéltek, valójában olyan tengeri birodalmat méltattak, amely a Földközi-tenger medencéjét uraló rómaiak teljesítményét ismételte meg – a modern technológiai fejlődésnek köszönhetően globális méretekben. A század végén egységesülő Németország – a nemzeti egység jelszavával és a homogén nemzetállam igényével – önmagát Német Birodalomnak, Reich-nek nevezte, s hiába próbálta az öreg Bismarck kordában tartani az ilyen irányú ambíciókat, követői a hatalmi arroganciával kompenzált német kisebbségi komplexus kizárólagos orvosságát egy tengerentúli birodalom megalapításában látták. A weimari köztársaság válságokkal terhelt történetének első periódusában, 1923-ban jelent meg az újkonzervatív – Spenglerrel egy ideológiai táborba tartozó – Moeller van den Bruck *Harmadik Birodalom* című könyve, amely a középkori Német-Római Birodalom, és az

1870-es egyesítést követő, Vilmos-féle Második Birodalom után új Reich eljövételét hirdette. Ettől remélte az összes német egyesítését, a pártoktól és ideológiáktól szétszabdalt németiség megbékélését, olyan konzervatív szocializmus keretében, amely sok tekintetben a Spengler által már 1919-ben, a *Poroszság és szocializmus* című esszé-pamfletben felrajzolt berendezkedésre emlékeztet. A könyvet aztán elfelejtették, ám a cím, a *brand* nagyon is ismertté vált: Harmadik Birodalomnak a náci Németország nevezte magát.

Barcsay Jenő: Szorongás, hung-art.hu

A birodalom iránti érdeklődés mindig az éppen aktuális pillanatot tükrözi. A modell hagyományosan a Római Birodalom, de ennek történetéből az érdeklődő saját korának jövőjéről szeretne megtudni valamit. Amikor a 18. század végén Edward Gibbon a Római Birodalom hanyatlásának és bukásának okait firtatta, az éppen kiépülőben lévő brit impérium sorsa izgatta. Róma nála egyszerre birodalom és civilizáció, amelynek nem a szétesését, a véget tartja rejtélyesnek, hanem a felemelkedését. Nem az elkerülhetetlen bukás szorul magyarázatra, hanem a történelmi tartósság, hogy ez az államalakulat ilyen hosszú ideig fennmaradhatott: „Egy város felemelkedése és birodalommá terebélyesedése, ez a rendkívüli csoda, méltán foglalkoztatja a filozófia iránt fogékony szellemet. Róma hanyatlása ezzel szemben természetes és elkerülhetetlen következménye volt a birodalom mértéktelen nagyságának. A jólét megérlelte a bomlás folyamatát, a mind kiterjedtebb hódítások hatására a hanyatlást előidéző okok megsokasodtak, és amint az idő, illetve a véletlen kikezdte a birodalom mesterséges támasztékait, a hatalmas építmény önnön súlya alatt omlott össze. A pusztulás okai egyszerűek és maguktól értetődőek; ahelyett, hogy Róma összeomlásának okait vizsgálnánk meg, azon kellene inkább eltöprengenünk, vajon hogyan állhatott fenn ilyen hosszú ideig a birodalom. A győzedelmes légiók, akik a távoli háborúkban megfertőződtek az idegen népek és zsoldosok bűneitől, először a köztársaság szabadságát nyomták el, később pedig kikezdték a 'bíborsávos' rend felsőbbbségét. A császárok, aggódva saját biztonságuk és a közbéke miatt, alantas eszközökhöz nyúltak, így megbomlasztották a hadsereg fegyelmét. A légiók ezután már nemcsak a külső ellenség, hanem az uralkodó számára is veszélyessé váltak. A katonai igazgatás erejét meggyengítette, végül szétbomlasztotta az intézmények Constantinus által véghezvitt decentralizációja; a barbár hordák áradata pedig végleg elsöpörte a római civilizációt”[5].

modernizációs ideológia

Az 1914-ben kitörő világháború, az emberiség történelmének első, modern technológiákkal vívott, totális háborúja, számos rövid és hosszú távú

következménnyel járt: a nagy közép- és kelet-európai dinasztikus birodalmak felbomlása volt a legszembetűnőbb. A Romanovok Oroszországa, a Habsburgok

Osztrák–Magyar Monarchiája és a Hohenzollernek Németországa régi formájában megszűnt. Legrosszabbul az Osztrák–Magyar Monarchia járt: az államforma változása nem csupán kisebb-nagyobb területvesztéssel társult, mint Oroszország és Németország esetében, hanem a régi politikai keret teljes szétesésével. Helyét nemzetállamok foglalták el. Valami hasonló történt a félig európai, félig ázsiai Török Birodalom esetében, azzal a különbséggel, hogy itt egyedül a hajdani birodalom uralkodó etnikuma, a török tudott egy modernizációs ideológia – a kemalizmus – jegyében nemzetállamot szervezni; a birodalom hajdani tartományai népszövetségi mandátumként különböző európai hatalmak protektorátusává lettek.

Barcsay Jenő: Templomudvar, hung-art.hu

Az egyesült Európa gondolata a birodalmak dezintegrációra adott reflexszerű válaszként született meg közvetlenül a háború után. A hajdani osztrák–magyar dualista állam egyik arisztokratája, az anyai ágon japán származású R. N.

Coudenhove-Kalergi 1923-ban jelentette meg *Pán-Európa* című könyvét, s lett megalapítója a Páneurópa-mozgalomnak. Kalergi könyvében Európa gazdasági és politikai szétforgácsolódását geopolitikai szempontból ítéli veszélyes fejleménynek: nézete szerint a kontinens kisebb-nagyobb nemzetállamok halmazaként nem tud ellenállni a feltörekvő Európán kívüli hatalmaknak. A világ ugyanis új korszakba lépett: a nagyhatalmak idejét a világhatalmak érája váltja fel. Európa világhegemóniája véget ért, a kontinens történelmi útján két nagy fenyegetéssel kell szembenézni, az orosz katonai diktatúra – vagyis a bolsevik Oroszország – Szkülájának és az amerikai pénzdiktatúra Kharübdiszének árnyékában kell megtalálni a jövőbe vezető keskeny utat.**[6]** Ez pedig az Egyesült Európa, amely ebben a koncepcióban határozottan nem birodalmi jellegű. A megoldás a demokratikus államok szövetsége, az európai föderáció. A koncepció sok tekintetben a későbbi Európai Unió gondolatát előlegezi – a könyv 1982-es kiadásához írt bevezetőjében Habsburg Ottó az európai egység prófétájának nevezi a szerzőt. Coudenhove-Kalergi koncepciójában az egyesült Európához egy összeurópai kongresszus vezet. Szükséges a vámunió, az államok közötti vitás ügyeket eldöntő európai bíróság, és egy föderalista jellegű európai alkotmány. Nézőpontja kifejezetten birodalom-ellenes. Jóllehet a koncepció mögött ott van a Habsburgok éppen csak széthullott soknemzetiségű birodalmának történelmi tapasztalata, de nem érez iránta nosztalgiát. Nem egy európai impérium víziója lebeg szeme előtt; az európai egységet olyan konföderáció formájában képzei, amely befelé biztosítja a tagállamok önállóságát, kifelé pedig olyan egységként viselkedik, amely képessé teszi, hogy a többi világhatalom – Amerika, Oroszország és a felemelkedő Kelet-Ázsia – egyenrangú partnereként képviselje az európai érdekeket.

[7]

vallási fanatizmushoz hasonló

Coudenhove-Kalergi kozmopolita arisztokrata. Határozottan elutasítja a nacionalizmust. Ez nézete szerint abból a mitikus dogmából fakad, hogy a nemzet vérségi közösség, ami

alapvetően hamis, hiszen az európai nemzetek szellemi-kulturális közösségek. A nemzeti sovinizmus a vallási fanatizmushoz hasonló torzulás: ott a vallási idealizmus

sötét oldaláról, itt a nemzeti idealizmus visszajáról vagy deformációjáról van szó, amely a szomszéd népek iránti megvetésben nyilvánul meg. Mögötte félelem húzódik meg a nem értett és nem ismert idegentől. Az a kultúra, amelynek nyelvét nem ismerem, egyszerre a félelem és megvetés forrása: potenciális ellenség, ugyanakkor barbár és keveset érő. Az egymással szembeni intoleranciát erősítik az önfelmagasztaló nemzeti mítoszok, amelyek a saját nemzetet a kiválasztottság aurájával ruházzák föl: a franciák önmagukat a nagy nemzetnek, *Grande Nation*nak, az olaszok a Római Birodalom legitim örökösének, a németek az egyetlen igazi kultúrnépnek, míg a szlávok a jövő letéteményesének gondolják.**[8]** De tény: a mítoszokból nemzeti identitások formálódnak, olyan létező kollektív pszichológiai realitások, amelyekkel számolni kell. Ám van-e olyan közös európai identitás, amely – a gazdasági és politikai intézményeket alulról jövő legitimitással felruházva – képes megalapozni Pán-Európát? Coudenhove-Kalergi erre igenlő választ ad. Szerinte kulturális értelemben van közös európai nemzet. Kína vagy India népei különböző nyelveket használnak, mégis beszélhetünk kínai vagy indiai nemzetről; ugyanígy létezik összeurópai nemzet. Ez különböző nyelveket beszélő közösségekből áll, a közös történelemben gyökerező, összeurópai jellegű kulturális tradíciókat és javakat birtokol, amelyek identitásképző keretet alkotnak.

Barcsay Jenő: Este, hung-art.hu

Coudenhove-Kalergi azokra a jegyekre gondol, amelyekkel az európai civilizáció sajátos jellegét szokták leírni: az antik és keresztény hagyománytól, a reformációtól és a humanizmustól a felvilágosodásig és a modern eszméig.[9] A mából, az Európai Unió valóságából visszatekintve nyilvánvaló a koncepció gyenge pontja: közös politikai és gazdasági intézmények és az európai magaskultúra teljesítményei az egységes Európát legfeljebb elit-projektként – az európai felvilágosult abszolútizmus hagyományait követve – képesek megalapozni, de hogy mennyire tudnak orientációs pontokat szolgáltatni egy közös európai identitáshoz, az bizony fölöttébb kétséges. Márpedig ha ez így van, akkor csak a birodalom marad végső menedékként az egységes Európa számára.

kultúrmorfológia

David Engels 2014-es német nyelvű könyvének – a rövidebb, francia változat már egy évvel korábban, 2013-ban megjelent – pontosan ez a

kiindulópontja. A vaskos kötet az első világháború utánitól gyökeresen különböző történelmi konstellációban született: Coudenhove-Kalergi számára az egységes Európa megvalósítandó utópikus vízió volt, a kortárs belga történésznek az Európai Unió nagyon is létező, ám válságos és zsákutcába került politikai entitásként jelenik meg. A kiindulópont az Unió mély krízise, amelyből a kivezető út a birodalmi megoldás. A mondandó alapja a spengleri kultúrmorfológia logikája. Az európai civilizáció – Spengler egyébként értelmetlennek tartotta az európai jelzőt, Európát pusztán földrajzi fogalomnak tekintve következetesen Nyugatról írt^[10] – történetének széthullás előtti utolsó nagy teljesítménye az egységes birodalmi állam megteremtése; az aktuális történelmi feladat Európa számára ennek realizálása. A munka alapgondolata és vezérfonala: az Unió válságából – amely nem közönséges gazdasági válság, hanem rendszer-krízis – csak úgy tud kilábalni, ha birodalommá alakul. A szerzőt az érdekli, hogy a késő köztársasági Róma és a jelenkori Európai Unió helyzetének összehasonlításából milyen tanulságokat lehet levonni.

A cím hosszú és kellőképpen bombasztikus: *Út a Birodalomhoz. Az Európai Unió válsága és a római köztársaság hanyatlása: történelmi párhuzamok.*^[11] Az erősen konzervatív hangvételű kultúrkritikai diagnózis és a hozzá társított, nem kevésbé konzervatív terápia mindenekeelőtt a konzervatív orgánumoknál talált visszhangra, s előszeretettel hivatkoznak rá a különféle orosz internetes felületek. A 2015-ös menekültválság kirobbanása után a könyv és a szerző nagyobb figyelmet kapott: a történetek sokak számára igazolni látszottak a pesszimista prognózist. Interjúiban Engels nem is mulasztja el hangsúlyozni, hogy az események messzemenően alátámasztják helyzetértékelését.^[12]

Barcsay Jenő: Csendélet, hung-art.hu

Spengler-tanítvánnyal van dolgunk, aki a spengleri módszer alapját jelentő analógiát rehabilitálva vonja le nagy ívű történetfilozófiai következtetéseit. Az ókortudomány haszna – Engels ókortörténész, szakterülete a római történelem –, hogy ráébredt: az a válság, amelyet Európában itt és most érzünk, a legkevésbé sem egyedülálló történelmi jelenség. A civilizációk számos ilyesféle krízisen átmentek már: ami ma újnak és egyedinek tetszik, azzal sokszor szembenéztek a régi magaskultúrák. A strukturális hasonlóságokat felmutató komparatív módszer nemcsak legitim, de az egyedül releváns megközelítés. **[13]** Ha a Spengler-féle kultúrmorfológiát követve elfogadjuk, hogy a különböző civilizációk ugyanazokon a fejlődési fázisokon mennek

át, lehetőségünk nyílik saját jövőnk bizonyos fokú prognosztizálására: jóllehet a konkrét események nagyon különbözőek, jelentésük, a mögöttük rejlő morfológiai dinamika ugyanaz.

vulgáris-populáris történetírás

Kultúrmorfológiai nézőpontból a strukturális analógiák nem esetlegesek vagy anekdotaszerűek: a konkrét egyedi eseteket tanulmányozó történész számára a meghatározó

összefüggések a szerkezeti összehasonlítás során rajzolódnak ki. Valódi történeti reflexió egyszerűen elképzelhetetlen a módszer nélkül – állítja Engels. Ám az analógiának többnyire a történetírás mostohagyerekének hálátlan szerepe jut: a professzionálissal szembeállított, vulgáris-populáris történetírás kétes értékű módszerének tartják. Az általános vélekedés szerint figyelmen kívül hagyja a történeti kontextust, olyasmiket vett össze, amik csak a felületes szemlélő számára hasonlóak: az almát a körtével, ezért a következtetések megalapozatlanok.**[14]** A valóság ezzel szemben az – érvel Engels, híven követve Spengler *A Nyugat alkonyában* alkalmazott distinkcióját –, hogy a történeti komparatisztika a matematika anorganikus és a történelem organikus logikája közötti különbségtételen nyugszik, s így a múlt korrekt és árnyalt megközelítésének egyik fő forrása. A megfelelően alkalmazott analógiák nem elszigetelt, pontszerű eseményeket hasonlítanak össze, hanem strukturális párhuzamokat vonnak, amelyek képessé tesznek bennünket bizonyos fokú anticipációra, arra, hogy a történelemben működő megváltozhatatlan törvényszerűségekre alapozva prognosztizáljunk.

Engels valójában nem történészként, hanem történetfilozófusként jár el; történelmi törvényekről beszél, amelyek szigorúan szaktörténeti nézőpontból nem igazolhatóak, mert metahistóriai perspektívát feltételeznek.**[15]** Az alapvető orientációs pontokat Vico, Hegel és Goethe, s mindenekelőtt Spengler, a nagy előd jelentik a számára. Könyvével a kései római köztársaság és az Európai Unió mostani helyzete közötti analógiákra mutat – ezek segítségével akar rávilágítani a jelenlegi helyzet lehetséges kifutásaira. Módszere bevallottan kultúrmorfológiai jellegű:

lényege a kulcsfontosságú történeti pillanatok egymás mellé helyezése. Reménye szerint így a jelen új perspektívába kerül: lehetőségessé válik az előttünk álló alternatívák felmutatása.[16]

Barcsay Jenő: Sárga templom keresztrel, hung-art.hu

A civilizációk összehasonlító vizsgálata nem tekinthető teljességgel elavult és illegitim megközelítésnek. Kétségkívül sikamlós terep, ám újra és újra rálépnek az egymást követő generációk kutatói. Arnold Toynbee-től Samuel P. Huntingtonig. A civilizációs komparatiztika szemszögéből a birodalom-problematika nemigen kikerülhető: a régebbi civilizációk történetét tanulmányozva szabályszerűségnek, ismétlődő mintázatnak tűnik, hogy a civilizáció egy bizonyos ponton egyközpontú politikai keretté, birodalommá válik, amely így vagy úgy, de magába olvasztja az addig

független kisebb politikai entitásokat: „A civilizációk fennmaradnak, és közben fejlődnek. Dinamikusak; felemelkednek, és elsüllyednek; összeolvadnak és szétválhatnak; és amint minden történészhallgató tudja, el is tűnnek, betemeti őket az idő pora. Fejlődésük szakaszai különféleképpen határozhatók meg. Quigley szerint a civilizációk hét stádiumon haladnak keresztül: a keveredés, a vajúdás, a terjeszkedés, a konfliktusok, az egyetemes birodalom, a hanyatlás és az invázió korán. Melko egyetlen változási modellt vázol fel, melynek fázisai: a kikristályosodott feudális rendszer, majd az átmeneti feudális rendszer, ezt követi a kikristályosodott állami rendszer, aztán az átmeneti állami rendszer következik, végül a kikristályosodott birodalmi rendszer. Toynbee szerint a civilizáció a kihívásokra való reagálásként alakul ki, aztán növekedési szakaszon megy át, amelynek egyik fontos eleme, hogy egy kreatív kisebbség ellenőrzést gyakorol környezetére felett. E fázist a problémák időszaka követi, majd az egyetemes állam kialakulása, végül a széthullás. Lényegi különbségeik ellenére mindezek az elméletek úgy tekintik a civilizációkat, hogy azok egy zavaros időszakon vagy konfliktusokon áthaladva egyetemes állammá szerveződnek, majd hanyatlani kezdenek, és végül széthullnak.”**[17]**

posztmodern birodalom

Kérdés, hogy a kései modernitás globális kapitalizmusának körülményei között is bekövetkezik-e ez a fejlemény. Immanuel Wallerstein az 1970-es években még úgy

vélekedett, hogy a modern kapitalista világgazdasági rendszer struktúrája alapvetően különbözik a premodern, politikailag centralizált birodalmakétól, a modernitás e tekintetben felülírta a régi civilizációs mintázatot. Az 1980-as évektől kibontakozó globális kapitalizmus fejleményei azonban nem támasztották alá vélekedését.

Éppenséggel az addig domináns nemzetállami politikai forma vált avíttá, s úgy tűnt, valamiféle rugalmas, a kulturális és regionális különbségeket kezelni tudó posztmodern birodalom sokkal inkább megfelel a világot behálózó gazdaság követelményeinek, mint a merev, határok mögé zárkózó, homogenizáló nemzetállam. A kilencvenes évektől – az egyébként is régtől birodalomként emlegetett Amerikai Egyesült Államok mellett – a dinamikusan bővülő Európai Unió egyre gyakrabban tűnik fel posztmodern birodalomként. David Engels tehát korántsem áll egyedül

koncepciójával, hogy az EU legalábbis potenciális birodalom. Már az ezredfordulón, a bővítés éveiben felhívták a figyelmet, hogy az Unió nyugat-európai centrumállamainak a leendő tagokkal szembeni attitűdjében és nyelvhasználatában a birodalmakra jellemző formákat lehet megfigyelni.

Egy birodalomnak egyébként nem kell föltétlenül monarchiának lennie – mondja Engels. Lehet oligarchikus vagy éppen demokrata vezetésű impérium. Az Augustus-féle principatus éppen azért lehetett sikeres, mert a három formát vegyítette. A birodalom attól birodalom, hogy különböző múltú és kultúrájú, addig független területeket képes politikai egységbe fogni, érvényesíteni tudja akaratát a perifériákon is. Nagyfokú adminisztratív rugalmasság jellemzi, de képes átfogó politikai kontrollra és a birodalmi gazdaság ellenőrzésére, viszonylag zárt döntéshozó réteggel rendelkezik, amelybe azért bejárása van a helyi politikai eliteknek is – feltéve, hogy lojálisak a centrumhoz.

Barcsay Jenő: Titokzatos figura, hung-art.hu

Környezetével szemben határozott felsőbbiségtudattal rendelkeznek. Ennek alapja a birodalmi civilizáció szomszédaival szembeni fölénye és a polgárainak biztosított magasabb életszínvonal, amely annak ellenére létezik, hogy a centrum és a periféria között ebben a tekintetben komoly különbségek mutatkoznak. Fontos jellemzője a

birodalomnak az expanziós jelleg. Ennek nem feltétlenül kell katonai hódításban megnyilvánulnia: elképzelhető önkéntes csatlakozás is. Az EU esetében ez a domináns; a közhiedelemmel ellentétben a Római Birodalom expanziója sem kizárólag hódító háborúkkal történt, bár a domináns forma kétségkívül ez volt.[18]

Ám az Európai Unió szégyenlős birodalom, amely nem akarja vállalni saját múltját: márpedig e nélkül nem lehetséges sikeres birodalomépítés. Ez áll annak az európai identitás-válságnak a háttérében, ami dinamikáját és strukturális jegyeit tekintve a kései római köztársaság identitás-krízisének jelenkori megfelelője. Engels erősen konzervatív fogantatású koncepciójában ötvöződik az európai identitás problémája, a birodalmi narratíva és a civilizációk háborújának motívuma, valamint a globalizáció kritikája. Mindezek erősen kevert gondolati építményt eredményeznek, amelyben konzervatív, republikánus és baloldali elemek egyaránt helyet kapnak. A közös nevező az éles liberalizmus-ellenesség. Ebben is követi Spenglert és az első világháború utáni német konzervatív forradalom szerzőit: a liberalizmus már az ő számukra is első számú ellenségnek számított.

a globális bazár pultjain

Engels globalizációkritikája nem teljes elutasítás. A globalizáció olyan folyamat, amely erodálja a lokális és nemzeti identitásokat. Az organikus, szilárd kultúrák

fragmentálódását eredményezi, a különböző kulturális törmelékekből konzumalapú hibridkultúrát kreál; ebben a tradíciók nem önértékük miatt, hanem a globális bazár pultjain megjelenő egzotikumokkal generált piaci kereslet miatt érdekesek. Ez – az összehasonlító kultúrmorfológia szemszögéből – sem csak korunkat jellemzi. Engels kiemeli, hogy a globalizáció az antik római civilizáció történetének is része volt, s ugyanúgy identitásválsághoz vezetett, mint napjainkban. Amikor Róma meghódította a Földközi-tenger medencéjét, a fölemelkedő birodalomban a különböző önálló kulturális tradíciók helyébe ugyancsak hibrid kultúra lépett. A hódító Róma kultúrája alulmaradt a görög és keleti elemeket összeolvasztó hellenisztikus világkultúrával szemben, s a Sullához hasonló konzervatív reformerek ezt felismerve kísérelték meg

revitalizálni a tradicionális római kultúrát, kevés sikerrel. Hosszabb távon Róma a Földközi-tenger nyugati medencéjében ugyanolyan kozmopolita világváros lett, mint keleten Alexandria – vonja le a spengleri városkritikára hajazó konklúziót.

Ugyanakkor David Engels az európai identitás szolgálatába állítandó erőnek látja a globalizációt: a politikai korrektség akadályozza annak belátását, hogy a folyamat az európai civilizáció belső dinamikájából fakad – az Európán kívüli világ a globalizációs folyamatot nem is a multikulturalizmus diadalútként, hanem kulturális imperializmusként éli meg. Európa birodalmi-kolonializáló múltja is része az európai identitásnak; nem lehet úgy tenni, mintha ez pusztán megtagadandó eltévelyedés lett volna. A globalizációt Európának meg kell lovagolnia: ez nagyon is összefér az európai identitással, hiszen a gyökerek az európai történelembe nyúlnak.

Engels kérdése: vajon az Európai Unió képes lesz-e – a kései római köztársasághoz hasonlóan – megtalálni a krízisből kivezető utat, vagyis az egyetlen adekvát politikai formát megtalálva birodalommá alakulni? Ahhoz, hogy a római történelem ehhez fogódzókat szolgáltatson, eleve föl kell tételeznünk az akkori és mostani krízis morfológiai azonosságát. Mindkét esetben identitásválsággal kellett szembenéznie az adott civilizációnak. Az Európai Unió – hasonlóan számos múltbeli európai politikai formához – képtelen megalapozni az organikus európai azonosságtudatot. Valóban élő identitás ugyanis merőben mesterséges és külsődleges módon, pusztán racionális konstrukcióként – ahogyan azt az EU politikai elitje gondolja – nem működhet.

Barcsay Jenő: Gyár, hung-art.hu

Csak egymásra rétegződött múltbeli tapasztalatok dinamikus összességként; csak így tudja betölteni konfliktuskezelő, kompenzáló, problémaértelmező, orientáló, a kultúrát átlelkesítő funkcióját, amely a tagok számára lehetségessé teszi a közösség céljaival – nemcsak értelmi, hanem érzelmi – azonosulást. Az identitás nem csupán közösen elfogadott értékek mechanikus összegződése, hanem organikus egész, amelynek egyedisége alkotórészeinek sajátos és megismételhetetlen konstellációjából fakad.[19]

Az európai múlt egészét kell hát vállalni: a heroizmus, a nagyszerű tettek, a kivételes kulturális teljesítmények, álmok és vágyak is az identitás elemei, ahogy a bűnök, örültségek és gonosztettek. Európa olyan egyszeri kulturális vállalkozás, amelynek

specifikuma és egyedisége múltjának egészéből fakad. Igazi európai az lehet, aki ezt egészében elfogadja, s nem utasítja el a szembesülést az ellentmondásos múlttal. A nacionalizmust, imperializmust és kolonializmust nem lehet morális nagytakarítás során kitörölni az európai emlékezetből. Létezik ugyanis európai mazochizmus; ennek jellegzetes terméke a *bocsánatkérés kultúrája*, amely a keresztes háborúktól a gyarmatosításig mindenért exkuzálja magát Európa nevében.**[20]** A kollektív múlt önbecsmérlésének rituáléja Engels szerint anakronisztikus és sterilizálja az európai emlékezetet. Márpedig e nélkül nem lehetséges közös európai identitás: annak megalapozásához nem elég a barkácsolt európai kormányzat és a rengeteg moralizáló általános formula.

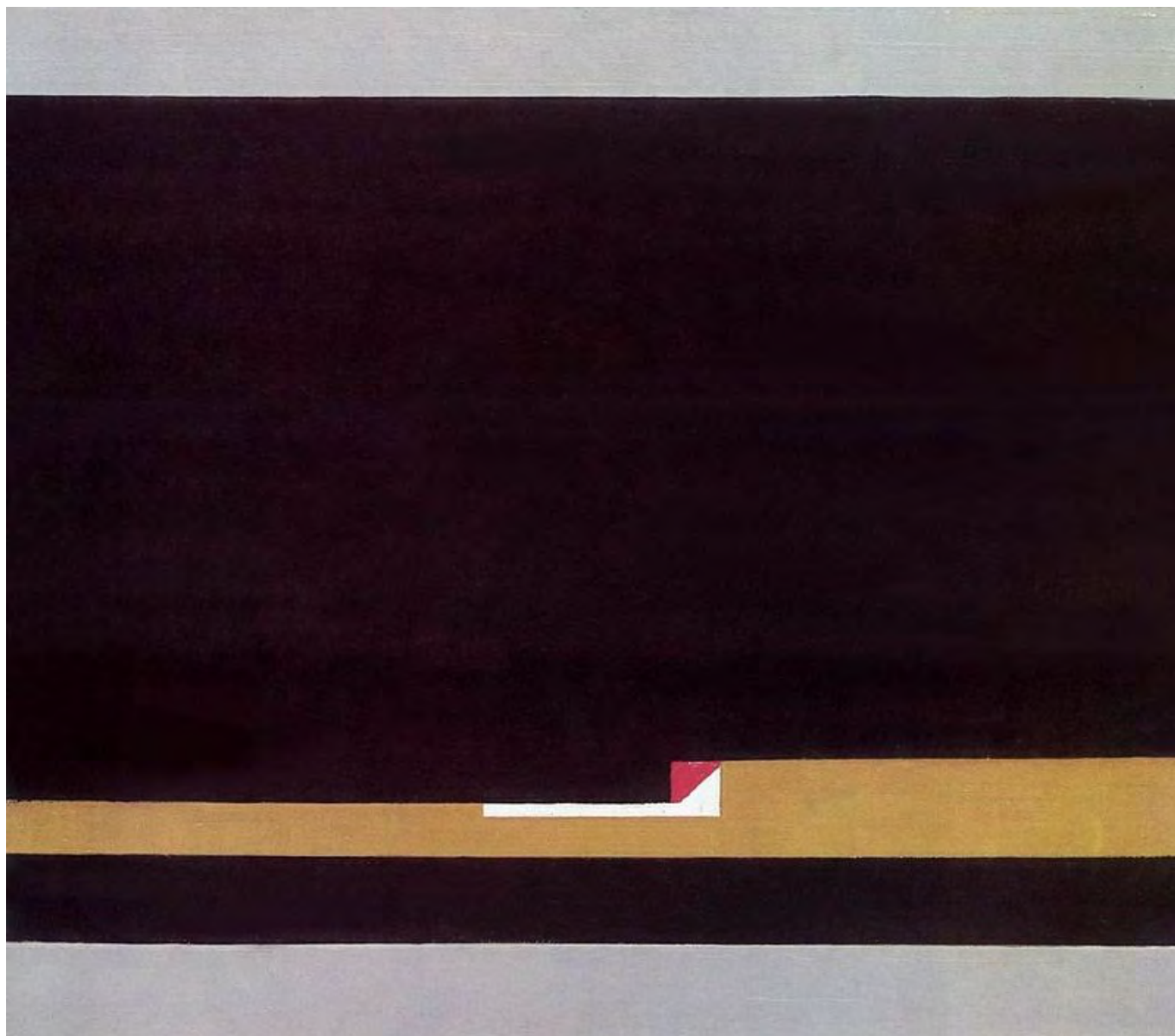
a kétféle identitás küzdelme

Aligha kell bizonygatni, hogy David Engels konzervatív perspektívából látja az identitást. Szerinte kétféle létezik: a tradicionális, ami öröklött, generációról

generációra átadott, evolutív módon változó, organikus, illetve a választott, ami racionális, gyökértelen, mechanisztikus és művi. A késő római köztársaság és a jelenkori Európa ebben a vonatkozásban párhuzamba állítható: napjainkban a kétféle identitás küzdelme zajlik. S mindkét válság a birodalomépítés közegében jelentkezik: kisebb, önálló politikai egységek kerülnek be a nagyobb, átfogó, sok közösséget és azok sajátos kulturális identitását egységbe foglaló birodalmi konglomerátumba.

Az antikvitás identitás-válsága – érvel Engels – első ízben a Nagy Sándor-féle birodalmi kísérlet időszakában figyelhető meg. A görög-római uralkodó elit számára probléma az együttműködés a keleti elitekkel: működőképes birodalom ugyanis nem lehetett az ő kooptálásuk nélkül. Ehhez viszont újra kellett értelmezni a hagyományos polisz-identitást, amely a görög és a barbár kategóriáinak etnikai és kulturális szembeállítására épült. Az új, kozmopolita identitásból ki kellett hagyni az etnikai komponenst: a hellén nyelv elsajátítása és a hellén kultúra mintáinak interiorizálása révén egy barbár is magáévá tehetette az új kozmopolita identitást. Később a rómaiaknak – akik közben maguk is átvették a görög kultúrát – sikeres birodalomépítési kísérletük során hasonló kozmopolita identitásra kellett cserélniük a maguk tradicionális, paraszti gyökerű, városállami patriotizmusra alapozott

identitását. Az új identitás-konstrukcióban egymásba olvadt a *civis Romanus* és a *homo Graecus* – ennek eszköze volt a meghódított területeken rugalmasan és kreatívan alkalmazott római szövetségi politika és az adoptált görög kultúra.**[21]** Manapság nagyon hasonló folyamat megy végbe: az átmenet korát éljük a tradicionálisból a racionális identitásba. Ez azért probléma, mert a polgár képtelen érzelmileg azonosulni egy művi és gyökértelen, elvont erkölcsi és politikai maximákban fogalmazott identitással. Ez a jelenkori európai dilemma lényege.

Barcsay Jenő: Monumentális tájkép, hung-art.hu

A vallás – amely a konzervatív Engelsnél ugyanúgy a legfontosabb társadalomintegráló tényező, a kulturális kohézió garanciája, mint Spenglernél – legitimációs ereje meginog, helyébe a gazdagon burjánzó pseudo-vallásosság különböző formái lépnek, bizonyítva, hogy a szekularizáció a legkevésbé sem a Kant-féle világpolgári racionalitás számára egyengeti az utat. A hétköznapi élet egyre veszélyesebbé, kiszámíthatatlanabbá, bizonytalanabbá válik: a szabadságjogok mind kevésbé fontosak a hétköznapi embernek: minden további nélkül hajlandó elcserélni a rendért és a biztonságért, s mindinkább szimpatizál az ezt ígérő, nyíltan demokráciaellenes politikai erőkkel, ha a korrupt demokratikus rendszer felszámolását ígérik.

Engels konzervatív kritikájának célkeresztjében a multikulturalizmus, a politikai korrektség és a mássággal szembeni tolerancia kultusza áll. Az Európai Uniót irányító technokrata politikai elitnek – tévesen – úgy vélik, hogy ezek az értéksemleges állam koncepciójával társítva megalapozhatják egy teljességgel racionális, művi – Spenglerrel szólva – anorganikus, a történelem valóságától megtisztított steril identitást, amely az egységes Európát elszakítja saját múltjától. E mögött egy gyökértelen, az összembari testvériség ködös víziójára támaszkodó világállami utópia húzódik meg.

kulturális semlegesség

A koncepció önvészélyessége kitűnik – fejtegeti Engels –, ha a bevándorlás-problematikát vizsgáljuk.**[22]** Európa azért képtelen integrálni a bevándorlókat, mert – megtagadván saját kulturális gyökereit – nem képes felmutatni olyan integrációs modellt, amelyhez a jövevények asszimilálódhatnak. A bevándorlási statisztikákra hivatkozva írja, hogy az idegennel szembeni tolerancia – önmagában véve egyébként helyes elve – a politikai korrektséggel és az állam kulturális semlegességének maximájával paradox következményekhez vezet. Mivel nem képesek olyan kulturális mintázatot felkínálni, amely vonzó alternatívát jelenthetne a különböző diaszpórák anyaországból hozott kultúrájával szemben, a befogadó európai társadalmak egymással kommunikálni nem tudó és nem is igen akaró kulturális enklávék mozaikjává esnek szét, viszonyukat nem a tolerancia, hanem vallási alapú fundamentalizmusokban megnyilvánuló és

időről időre erőszakba futó intolerancia jellemzi. Mindez távolról sem új jelenség, hasonló problémákkal kellett szembesülnie a hellenisztikus világnak és a kései köztársaság Rómájának: az antik Alexandria etnikai-kulturális konfliktusokból kirobbanó utcai zavargásai jellegüket és okaikat illetően nemigen különböztek a párizsi külvárosokat időről időre előntő erőszakhullámoktól. Itt is, ott is egy hibrid és globális nagyvárosi kultúra integrációs képtelensége mutatkozik meg – egy birodalmi civilizáció fölemelkedésének adott periódusában törvényszerű módon.

A demokrácia ma Európában ugyanúgy válságban van, akárcsak az antik Rómában. A történelmi analógia nemcsak a válság szimptomáiban, hanem lehetséges megoldásában is érvényes – vélekedik Engels. Az antik Rómában a poliszdemokrácia intézményei üresedtek ki, napjainkban a modern képviseleti demokrácia. Az antik változat timokratikus volt, vagyis a nagyon bonyolult római választási rendszerben vagyoni kategóriákba osztották a polgárokat; volt aktív és passzív szavazati jog, háromféle népgyűlés; ma általános a szavazati jog, de a morfológiai dinamika ugyanaz. A választott képviselőket a tényleges döntéshozatalban ott is, itt is háttérbe szorítja a technokrata bürokratikus apparátus – az antik Rómában ez felszabadított és tényleges rabszolgákból állt, manapság különféle szakértői csoportokból –, a polgárok számára átláthatatlan és kiismerhetetlen a politikai intézményrendszer. A következmények is hasonlóak: távolmaradás a választásoktól, választási fáradtság, demagóg és nyilvánvalóan teljesíthetetlen kampányígéret, a szavazatok megvásárlása. Ez utóbbi tipikus módszer volt az antik Rómában, de ma sem állunk messze ettől – mondja Engels, azokra a közvéleménykutatási adatokra hivatkozva, amelyek szerint például Németországban a polgárok jelentős hányada korántsem idegenkedne, hogy pénzért szavazzon.**[23]**

Barcsay Jenő: Bánya, hung-art.hu

A végeredmény is hasonló: a demokrácia mindinkább homlokzattá válik, amely mögött oligarchikus érdekcsoportok harcolnak a hatalmi-gazdasági pozíciókért. A hagyományos etikai értékek megkérdőjeleződnek, a család felbomlik; a szélsőséges individualizáció következtében a társadalmi szolidaritást felváltja az anyagi jólétet a spirituális-szellemi kiteljesedés elé helyező önmegvalósítás vágya. Az Európai Unió

identitásválságának megoldása Engels szerint olyan *konzervatív forradalommal* lehetséges, amelynek már láthatóak az előjelei. Ez a kései római köztársaság válságát lezáró Augustus-féle *birodalmi kompromisszum* mai viszonyokhoz igazított ismétlése.

Mert miben is állt Octavianus, a későbbi Augustus által kialakított principatus? A kiindulás az a felismerés volt, hogy a birodalommal növekvő Rómának átfogó intézményrendszer-reformra van szüksége, amely egyszerre konzervatív és forradalmi. Konzervatív, mert társadalompolitikájával megerősítette a hagyományos értékvilágot, konszolidálta a túlzott individualizáció folytán megrendült család és a vallás pozícióit, újraélesztette a hagyományos római identitást, ugyanakkor nem esett a tradicionalista fundamentalizmus tévedésébe, nem hitte, hogy lehetséges egy múltbeli helyzet visszaállítása. Octavianus úgy hajtott végre átfogó államreformot, hogy az új struktúrában az ő kezében volt a végső hatalom; miközben megtartotta a republikánus intézményeket, tényleges jogköreiktől megfosztotta azokat. A római polgárjog adományozásával, a szövetségi politikával, a római jog körültekintő és rugalmas alkalmazásával, a helyi elitek kooptálásával elérte az újonnan szerzett területek pacifikálását és betagolását a kialakuló Imperium Romanum struktúrájába; hosszú időre biztosítva Róma mint a Földközi-tengert és környékét uraló civilizációs birodalom hegemon pozícióját.

birodalmi kompromisszum

Mit jelentene egy birodalmi kompromisszum ma, az Európai Unió esetében? Az átmenet nyilvánvalóan nem konkrét részletekben, hanem a változás

dinamikájában analóg Augustus korával. Nem arról van szó, hogy római mintára császári uralmat lehetne és kellene bevezetni. A megoldás egy autoriter, választásos legitimitással rendelkező, a mindennapi élet valamennyi válságos területére kiterjedő konzervatív társadalmi-politikai reform. A hagyományos család szerepének megerősítése, a keresztény egyházak társadalmi jelenlétének növelése, az aggasztó demográfiai helyzetet orvosló családpolitika, a konzervatív értékvilág propagálása, hegemon pozíciójának biztosítása.^[24] A cél a globalizált ultrakapitalizmus hibrid és gyökértelen értékvilágának – multikulturalizmus, gender-ideológia, másság-kultusz etc. – kiszorítása.

Az elaggott, üresen őrlő, formálissá vált demokrácia politikai intézményrendszerét kell gyökeresen átalakítani. Engels nem titkolja, hogy ennek autoriter berendezkedés lesz az eredménye. Az univerzális ideálok vezérelte technokrata elitnek ki kell egyeznie a helyit, a hús-vér valóságot előnyben részesítő, 'földhöz ragadt' polgárok tömegeivel. A demokrácia jelenlegi formájában nemzetállami és uniós szinten is paralizálja a politikai rendszert. Nem vitás, hogy ez az átalakítás ellentétben áll az Unió jelenlegi, hivatalosan deklarált értékeivel. Az univerzális–demokratikus ideálok és az oligarchikus–technokratikus valóság közötti, egyre mélyülő szakadék az a mindinkább elviselhetetlen ár, amelyet az Európai Unió jelenlegi fenntartásért fizetni kell. Az új politikai forma sokféle lehet; de mögötte egyszemélyi hatalomnak kell állni, olyan képviselőnek, aki a centralizált, technokrata oligarchiát megzabolázó állam működtetésére és a választói bizalom elnyerésére egy pszeudo-plurális, intenzíven manipulált, a tényleges politikai versenyt kizáró rendszer karizmatikus alakja. Ha valaki úgy érzi, hogy itt Engels a politológiai szakirodalomban *választásos despotizmus*nak nevezett szisztémát írja le, nem jár messze az igazságtól.[25]

Barcsay Jenő: Dombos táj, hung-art.hu

Az új autoriter birodalmi kormányzat legfontosabb feladata a közbiztonság helyreállítása, a lakosság félelemérzetének megszüntetése. Sor kerül majd a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására, de túl nagy sokkot ez vélhetőleg nem okoz, mert a terrorizmus miatt hozott intézkedések jó ideje előkészítették a terepet. Az új autoriter civilizációs birodalmi államban a polgárok részvétele a rendszeres vélemény-megkérdezésekre, afféle nyilvános konzultációkra korlátozódik; ezeket összekötik egy széleskörű, a szóban forgó probléma kormány által elképzelt megoldását egyedül helyesnek beállító propagandával. Így biztosítható az egyébként már előre elhatározott döntések többségi igazolása. Az autoriter kormányzat ezzel azt

a benyomást kelti, hogy minden fontos dologban kikéri az emberek véleményét, mert számára a legfontosabb szempont alattvalói beleegyezése, miközben a tényleges döntést magának tartja fenn.**[26]**

Az új politikai berendezkedés fokozatosan megszabadítja az államot a demokratikus fékektől és kontrollmechanizmusoktól, amelyek cselekvésképtelenségre és bénaságra kárhoztatták. Eredménye a centralizált, hatékony és technicizált államgépezet, amely sikerrel akadályozza meg, hogy a választók és az elitek beleszóljanak a döntésekbe. Mivel a mai válság egyik legszembetűnőbb szimptomája a polgári szabadságjogok iránti nagyfokú közömbösség, valószínű, hogy ez a rendszerváltás nem találkozik túl nagy ellenállással.

katonai karakterű állam

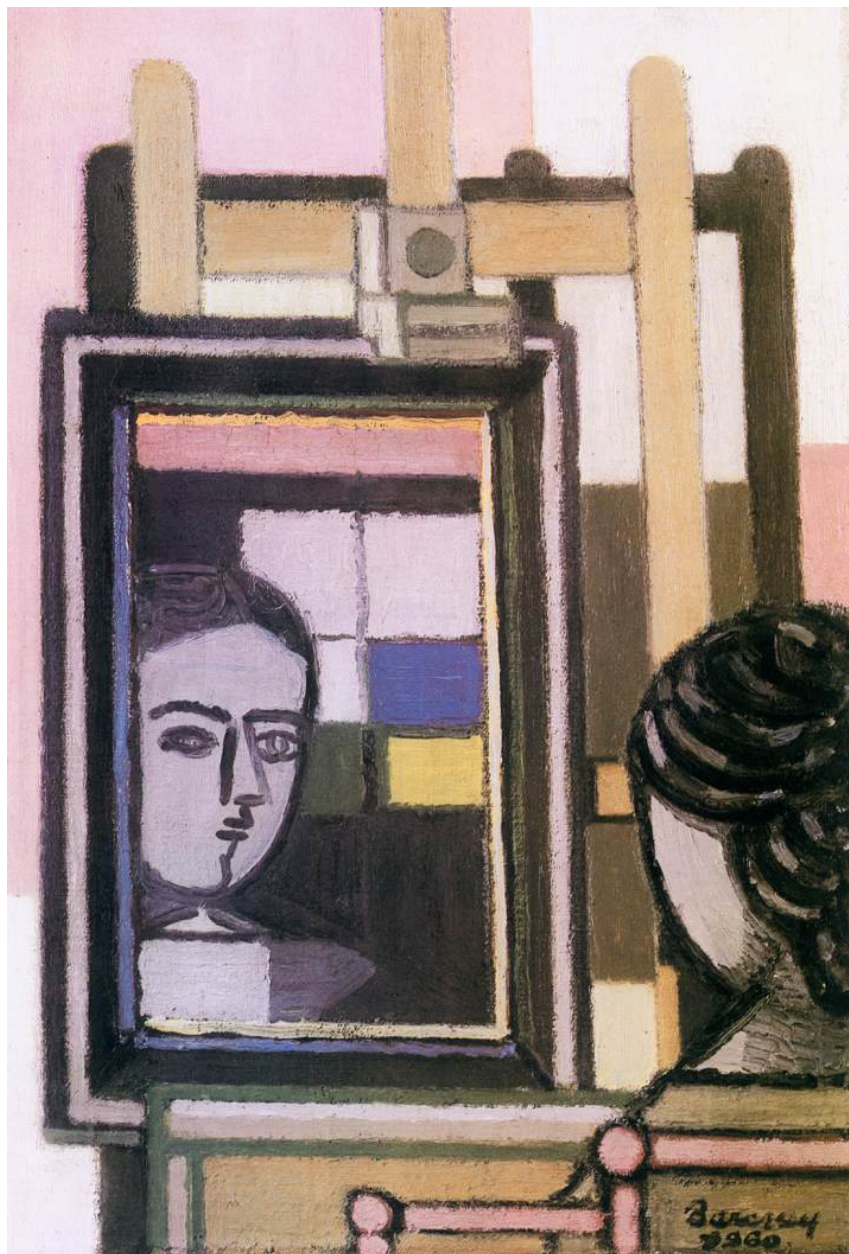
Amikor Engels a tradicionális identitás újraélesztését tűzi ki célul, a legkevésbé sem a nemzetállami identitásokra gondol. Ez semmit sem oldana meg a jelenlegi problémák közül,

a földrészt pedig kiszolgáltatná az Európán kívüli hatalmaknak. Európa előtt két út áll: az egyik az antik görögségé – vagyis a szétagolódás és alávetettség egy külső birodalomnak – vagy az antik Rómáé. Ez utóbbi birodalomhoz vezet. Nincs más választás. Mindenesetre a felvilágosodás Európája fölött – elavult humanitárius-kozmpolita univerzalizmusával egyetemben – meghúzzák a lélekharangot. Az új birodalmi Európa katonai karakterű állam lesz. Engels itt is hű marad választott mesteréhez: a nyugati civilizáció története Spenglernél is a Caesarok korával ér véget, a demokrácia és a pénz uralma önmagát számolja fel: a kozmpolita politikusok és pénzemberek, valamint a gyökértelen értelmiségiek helyébe az erős emberek és a katonai kísérek lépnek.

A koncepció legnagyobb hiányossága, hogy nem derül ki: az organikus, a választópolgárok érzelmeire rezonáló össz-európai identitásnak mi a kerete. Itt sántít a történelmi analógia. Az Augustus-féle konzervatív reform a hajdani római városköztársaság intézményeihez fűződő lojalitásra apellált; a konzervatív jellegű polisz-identitás birodalmi méretűvé terjesztése – ez a birodalmi kompromisszum lényege – egy korábban létező, kisebb politikai egységet használt föl a kulturális-érzelmi

azonosulás referenciapontjaként. Európa esetében a nemzetállam jöhetne szóba. De itt egymással rivalizáló nemzetállami identitások sokaságával kell számolnunk, s nem világos, hogy ezekből miképpen tudna kinőni, vagy ezekre ráépülni egy erős érzelmi töltetű össz-európai identitás. Jobb híján marad a gyakran hangoztatott szlogen, hogy Európa a sokféleség egysége, annak kifejtése nélkül, hogy ez mit jelent. Engels érvelés helyett hosszasan idéz Ortega y Gasset *A tömegek lázadása* című könyvéből egy gondolatmenetet, hogy a különböző európai népek véleményeinek, normáinak, vágyainak és előítéleteinek tartalmát vizsgálva arra jutunk, hogy ezek nem valamiféle nemzeti lelkeletből fakadnak, hanem a közös európai kultúrkincs részei: a nemzeti kultúrtartalmak négyötöde nem is nemzeti, hanem európai.[27]

Ám ezzel a probléma a legkevésbé sincsen megoldva. Mire gondolunk, amikor a közös európai – az iszlám, az indiai, a japán vagy kínai civilizáció kulturális kincstárától egyébként kétségkívül különböző – kultúrkincset emlegetjük. Az antik és keresztény tradíció, vagy a humanizmus emlegetése nem segít. Ezek ugyan kétségkívül rajtuk hagyták a maguk nyomát az európai nemzeti kultúrákon, változó formában és arányokban, ám önmagukban csak szükséges, de nem elégséges alapjai egy össz-európai identitásnak. Ahhoz olyan erős közös történelmi élményekre és belőlük táplálkozó alapítási mítoszokra volna szükség, amelyeket Európában eddig csak a nemzeti mitológiák tudtak felmutatni.

Barcsay Jenő: Modell kép előtt, hung-art.hu

Erre utal a szlovén Aleš Debeljak 2004-ben, amikor Szlovénia – Magyarországhoz hasonlóan – az Európai Unió tagja lett, *Európa európaiak nélkül* beszédes címet viselő könyvében. Újdonsült európai polgárként széttekintve, mindenekelőtt az Uniót – a közös intézményrendszer mellett – leginkább egyben tartani hivatott közös európai identitás problematikusságára hívja fel a figyelmet: „Az egyesült Európa (...) még mindig a társadalmi elitek és nem a széles populációk, nem a széles elitek projektje. Fentről lefelé építkezik, ezért nem tud lehorgonyozni az emberek között. Az európai

himnusz, a zászló és az euró bankjegyek csak egy-egy téglát az európai identitás mentális építményében: ragasztóra van szükségük, kötőanyagra, ahogyan azt a közmegegyezésen alapuló fikciók vagy a politikai mítoszok általában megteremtik. (...)

Ugyanakkor nem tudunk szabadulni az általános benyomástól, hogy az egyes sajátos kulturális tradíciók, melyekben ott csordogál Európa egyes etnikai csoportjainak, régióinak és államainak az élete, egyszerűen azért akadályozzák az *egyetértést*, mert valóban *eltérően* szemlélik a világot. A kulturális tartalomnak ez a belső különbözősége fékezi az európai eliteket abban, hogy összehozzák a többé-kevésbé egységes és többé-kevésbé általánosan jellegzetes *közös európai történetet*.”[28]

gyökeresen különböző történelmi élményanyag

Első pillantásra is nyilvánvaló, hogy a nyugat-európai és kelet-európai identitás között – feltételezve, hogy egyáltalán lehetséges általánosságban beszélni ezekről – nagyon komoly

különbségek vannak; gyökeresen különböző történelmi élményanyagból táplálkoznak. A mélyen euroszkeptikus brit történész, Tony Judt még az 1990-es években – egy évtizeddel a kelet-európai bővítés előtt – a közös Európa jövőjét éppen azért ítéli meg borúlátóan, mert a kontinens két felének már addig is sok mindenben különböző történelmi tapasztalatai a második világháború után szétváltak. Az Európai Uniót – Engelshez hasonlóan – ő is a kozmopolita racionalizmus elit-projektjének tartja, amely a 18. századi felvilágosult abszolútizmus egyenes ági leszármazottja; ez vonzó a művelt értelmiség számára, de távoli és érthetetlen a helyi társadalmak közembereinek.[29]

Az utóbbi évtized bebizonyította, hogy a kritika nem állja meg a helyét: az Unió a kelet-európai társadalmak közembereinek a külföldi munkavállalás, a mozgásszabadság nagyon is konkrét, korábban ismeretlen lehetőségét testesíti meg: távolról sem elvont ideál. Igaz, a kelet-európai tömeges megjelenése fölkelte a nyugat-európai társadalmak félelmét az olcsó munkaerő konkurenciájától, tehát nem a közös európai identitást, hanem ismét a *mi* és *ők* történelmileg és kulturálisan begyökerezett kontraszt-identitását erősíti.

Hogy valaki mennyire tartja vonzónak a David Engels által elkerülhetetlen birodalmi Európát, politikai értékválasztás dolga. Egy konzervatív alighanem hajlik arra, hogy rokonszenvezzen számos elemével, egy liberális elborzad tőle. Ám nehezen megkerülhető a kérdés: vajon a belga történész javaslata nem olyan orvosság-e, amely rosszabb, mint a gyógyítani kívánt betegség. A birodalmi kormányzat miért kevésbé álságos? Nem olyasféle berendezkedésekről van szó, amelyet Engels az i. e. 1. évszázad köztársasági Rómájáról írva republikanizmussal díszített dirigizmusként jellemez?[30]

Barcsay Jenő: Szentendrei táj, hung-art.hu

Az Európai Unió jelenlegi politikai formája hazugságra épül – fejtegeti Engels –, a demokratikus homlokzat technokrata valóságot takar; a demokratikus kulisszák mögött a szálakat oligarchiák mozgatják, miközben a politikai színpadon ágálók

hatalom nélküli marionett-figurák. Még ha egyet is értünk a diagnózissal, észre kell vennünk, hogy a javasolt berendezkedés politikai élethazugságon nyugszik: az egyetlen lehetséges megoldásként bemutatott birodalmi kompromisszum egy álságos helyzet fölcserélése egy másikkal – ami egyébként ismerős a kelet-európaiaknak. A különbség annyi, hogy a kulisszákat részben átépítik vagy kicserélődik az oligarchia, amely ez esetben is csupán kulissza, hiszen a szálak a hatalom tényleges birtokosa, az erős ember erős markában futnak össze. Az elképzelt új rend a felszínen ugyanúgy demokratikusnak mutatja magát, mint a régi: nagyon is adnia kell a demokrácia látszatára, ügyelnie kell, hogy úgy tegyen, mintha érdekelné az emberek véleménye. Hatalmát legitimként akkor tudja feltüntetni, ha ragaszkodik a nép általi felhatalmazás fikciójához. Kénytelen tehát eljátszani a demokrácia színjátékát. Az új rezsím nívója ideológiai: a keményen ostromozott multikulturális, univerzalista és ultraliberális világképet államilag oktrojált konzervatív értékrend váltja föl. Az erős embert semmi sem tartja vissza, hogy a hatalmi masinériát hatalomtechnikai instrumentumként működtesse. Valódi intézményes garancia nincsen. Vajon mi akadályozza meg, hogy ne ugyanaz legyen a folytatás, mint a hajdani Rómában, ahol az Augustus-féle megoldás átmenetinek bizonyult; a szisztéma józan és mértéktartó megteremtőjét olyan császárok követték, mint Néró és Caligula, a principatus Janus-arcú berendezkedését pedig a katonacsászárok uralma, majd a dominatus rendszere váltotta fel, középpontjában a császár istenségeknek kijárótiszteletével? Ha pedig így áll a helyzet, nem marad más, mint a bízni a jóságos vezetőben. Nem túl sok – ez bizony a jobbágynépek politikai filozófiája.

A szerző az MTA BTK Filozófiai Intézetének tudományos főmunkatársa.

Az írás egy konferencia-előadás (2017. szeptember 8., Argumentor Műhely, Nagyvárad) jelentősen bővített változata.

[1] Gombár Csaba–Kende Péter–Lengyel László–Romsics Ignác: *Nem élhetek birodalom nélkül*. Budapest: Helikon-Korridor, 2002.

[2] Thomas Hardt–Antonio Negri: *Empire*. Cambridge, Massachusetts–London, England: Harvard University, 2000.

[3] Douglas Kellner: *Television and the Crisis of Democracy*. Boulder–San Francisco–Oxford: Westview Press, 1990, 51.

[4] A sorozat általános áttekintésére vonatkozóan:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Csillagok_h%C3%A1bor%C3%BAja

[5] Ernst Breisach: *Historiográfia*. Budapest: Osiris, 2004, 224. Fordította: Baics Gergely.

[6] R. N. Coudenhove-Kalergi: *Pan-Europa*. Neuauflage 1982, [Wien: Pan-Europa Verlag, 1923] Vorwort von Otto von Habsburg, XI.

[7] R. N. Coudenhove-Kalergi i. m. 153.

[8] R. N. Coudenhove-Kalergi i. m. 140–141.

[9] R. N. Coudenhove-Kalergi i. m. 143.

[10] „A földrajz megjelöl egy *földrészt*, Európát, mire a történész rögvest kötelességének érzi, hogy ő is meghúzzon egy ennek megfelelő *ideális* határt, ami Európát elválasztja Ázsiától. Az 'európai' mint történelmi típus nem létezik. A görögök esetében ostobaság 'európai antikvitásról' beszélni – Homérosz, Hérakleitosz, Püthagorasz tehát 'ázsiaiak' voltak? –, valamint arról a 'küldetésükről', hogy Ázsiát és Európát kulturális szempontból közelebb hozzák egymáshoz. Ezek pusztá szavak, melyek a térkép felületes értelmezéséből erednek, és minden valóságálapot nélkülöznek. Egyedül az 'Európa' szó, valamint az ennek hatására kialakult gondolati képződmény volt az, ami történelmi tudatunkban Oroszországot a Nyugattal semmivel sem igazolható egységgé kapcsolta össze. Ez esetben – a mi könyvön nevelkedett kultúránkban – nagy horderejű gyakorlati következményekhez vezetett egy merő absztrakció. Ezek a könyvbarátok ugyanis – Nagy Péter figuráján keresztül – évszázadokra meghamisították egy primitív néptömeg történelmi útját, jóllehet az orosz *osztön* – egy olyan ellenséges érzülettel, amely Tolsztojban, Akszakovban és Dosztojevszkijben testesült meg – nagyon helyesen és mélyen határolja el 'Oroszország Anyácskát' 'Európától'. 'Kelet' és 'Nyugat' valódi történelmi tartalmat hordozó fogalmak, 'Európa' ezzel szemben üresen kongó megnevezés. Valamennyi nagy alkotás, amit az antikvitás létrehozott, a Róma és Ciprus, Bizánc és Alexandria közötti kontinentális határ tagadása révén jön létre. Mindaz, amit európai kultúrának nevezünk, a Visztula, az Adriai-tenger és a Guadalquivir közé eső területen keletkezett. S ha feltételezzük is, hogy Periklész idejében Görögország 'Európában volt', ma már nem ott található.” /Oswald Spengler: *A Nyugat alkonya I.* kötet. Fordították: Juhász Anikó, Csejtei Dezső, Simon Ferenc. Budapest: Európa Könyvkiadó. 42. oldal 11. lábjegyzet./

[11] *Auf dem Weg ins Imperium. Die Krise der Europäischen Union und der Untergang der römischen Republik*. Berlin: Europa Verlag, 2014.

[12] „A Római Köztársaság hanyatló szakasza, vagyis a Kr. e. I. század, illetve az európai társadalom jelenlegi válsága között fennálló párhuzamok különösen szembetűnőek: munkanélküliség, globalizáció, a hagyományos vallások és értékek pusztulása, populizmus [...] bűnözés, államadósság, tömeges bevándorlás, aszimmetrikus háborúk, a gazdaság és a politika masszív egybefonódása, fundamentalizmus, terrorizmus, végül pedig fokozatos recesszióba süllyedés és polgárháború-közeli állapotok – mindez nemcsak korunkat jellemzi, hanem a köztársaság utolsó éveit is, mielőtt az a belső ellentmondások következtében össze nem omlott, és egy népszavazással palástolt, tekintélyelvű rendőrállamnak át nem adta a helyét. Ami pedig a jövőnköt illeti, a történelmi analógia kevésbé optimista. Amikor 2012-ben elkészítettem könyvem első, francia kiadását, az olvasók és a recenzensek némelyike fölöttébb szkeptikus volt, midőn – a római világgal való összehasonlításra támaszkodva – úgy foglaltam állást, hogy a nyugati államélet további gazdasági hanyatlásával, a gyenge uniós tagállamok fölötti egyre nagyobb európai gyámkodással, a nagyvárosokban polgárháború-közeli állapotokkal, valamint a populista pártok elkerülhetetlen megerősödésével kell számolni. Napjainkban, amikor negatív kamatokkal, Görögország külső kormányzásával, Európa-szerte szinte havonta bekövetkező kegyetlen merényletekkel szembesülünk, valamint az Alternatíva Németországért, a Nemzeti Front, az UKIP és Donald Trump választási sikereit látjuk, az említett kritika elnémult.” David Engels: *Európa halálos spirálba került*. „Európa immáron évtizedek óta a feltartóztathatatlan hanyatlás állapotában van” /Interjú David Engels belga történésszel, *Magyar Nemzet*, 2016. április 10. Összeállította és fordította: Csejtei Dezső. http://mno.hu/nagyinterju_magazinban/ramon-schack-europa-halalos-spiralba-kerult-1336657/

[13] Engels, i. m. 419.

[14] Engels i. m. 39–44.

[15] Engels i. m. 41.

[16] Engels i. m. 73–74.

[17] Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világtrend átalakulása*. Fordította: Pusztai Dóra, Gázsity Mila és Gecsényi Györgyi. Budapest: Európa Kiadó, 1998, 55.

[18] Engels i. m. 370–397.

[19] Engels i. m. 25.

[20] Engels i. m. 168.

[21] Engels i. m. 60.

[22] Engels i. m. 77–88. A migrációs problematikához lásd Kiss Lajos András nagy ívű áttekintésének eddig megjelent részeit: *MIGRÁCIÓ, MENEKÜLTVÁLSÁG, NÉPESSÉGCSERE, TERRORIZMUS – HOGYAN ÉLJÜNK APOKALIPSZIS IDEJÉN? 1-2-3.*

<http://ligetmuhely.com/liget/migracio-menekultvalsag-nepessegcsere-terrorizmus-hogyan-eljunk-apokalipszis-idejen-1/>

<http://ligetmuhely.com/liget/migracio-menekultvalsag-nepessegcsere-terrorizmus-hogyan-eljunk-apokalipszis-idejen-2/>

MIGRÁCIÓ, MENEKÜLTVÁLSÁG, NÉPESSÉGCSERE, TERRORIZMUS – HOGYAN ÉLJÜNK APOKALIPSZIS IDEJÉN? – 3.

[23] Engels i. m. 307.

[24] Engels i. m. 435.

[25] A terminus jelentésére vonatkozóan lásd: Andreas Schedler (ed.): *Electoral Authoritarianism. The Dynamics of Unfree Competition*. Boulder & London: Lynne Rienner Publishers, 2006.

[26] Engels i. m. 455.

[27] Engels i. m. 198.

[28] Aleš Debeljak: *Európa európaiak nélkül*. Fordította: Gállos Orsolya. Budapest: Napkút Kiadó, 2006, 15, 119.

[29] Tony Judt: *Európa – a nagy ábránd?* Fordította: Árokszállási Zoltán. Budapest, 2002, 114.

[30] Engels i. m. 261.

felső kép | Barcsay Jenő: Kompozíció kékben és vörösben, hung-art.hu

Tóbiás Krisztián

A MIKULÁS RAKÉTÁJA

(RÉSZLET)

2017-10-27 | VERS

A vas máriaszobor
behorpasztotta a rakéta oldalát
isteni kinyilatkoztatás
mindenki maradjon ott ahol van

mindenki maradjon csak
békében a helyén
behorpadt rakétával
nem lehet űrbe menni
nem lehet kilőni a mindenségbe
a vas máriaszobor
is csak lefelé
az asztalról
a föld középpontja felé
zuhan
épp csak érintve
karcolva
ütve
a piros hátirakéta
fúvókáját
de horpadt fúvókával
nem lehet mennybe menni
angyalok között
parádézni
berobbanhat
a folyékony hidrogén
előbb utóbb biztos berobban
ha utóbb akkor
szétvetheti a mennyországot
porrá zúzhatja a csillagokat
jobb ha mindenki a helyén marad
jó lenne ha mindenki
a helyén maradna
legalább egy ideig
mert ha a mennybe
a csillagok közé akarunk menni

óhatatlan
kivédhetetlen
mindig van mit helyrekalapálni.

kép | fortepan.hu

Ács József

ÉLETÜNK EGYKOR

2017-10-29 | NOVELLA

Bizonyos településekre, tűnjék elsőre bármily barátságosnak a környék, kedvezőnek a fekvés, megfelelőnek a közlekedés, önszántukból kevesen költöznek. Ilyen Szpartak, ez a kis falu Donyeck északi peremén. Határát a szovjet időkben felállított, majd világoskékre festett, ormótlan vasoszlop jelzi. Hajdan kertes házak, családias légkör fogadta az ideérkezőt. A letelepedést fontolgatókat elsősorban a Szergej Prokofjev

Nemzetközi Repülőtér közelsége tántorította el. Aki nem itt nőtt fel, elviselhetetlennek találja a fel- és leszálló gépek zaját. Az őslakosok viszont annyira megszokták, hogy a csönd keltene hiányérzetet.

Mint most.

2014-ben egy áprilisi napon öcsém lélekszakadva törte rám az ajtót.

— Figyelj, Igor bevisz minket a városba, kigurítalak, ezt most neked is látnod kell!

— Frászt.

Jurij kisgyerekként is nyughatatlan lélek volt. Hányszor ordított vele anyánk, mert elcsavargott! A szomszédunk, Mitya bácsi szerint egy kiadós verés többet ért volna. Anyánk nem ütött meg bennünket soha. Azt felelte Mitya bácsinak — aki bányászként korkedvezménnyel ment nyugdíjba —, hogy túl sok ideje van.

Az hiányzott anyánknak legjobban: az idő.

Főként miattam. Hatévesen kiszaladtam az utcára, és elcsapott egy Moszkvics. Azóta kerekesszékhez köt a bénulás. A doktornő annak idején hangsúlyozta, hogy a lehetőségekhez mérten teljes életet kell élnem. Hát, nem tudom.

A baleset után anyánk még jobban féltette az öcsémet, nem engedte sehová. Jurij viszont folyton elszökdösött. Anyánk egy idő után feladta a küzdelmet. Bezárni, megkötözni nem fogom, mondta Mitya bácsinak. Elég baj nekünk Nyikita.

Ez volnék én.

Apánk réges-rég olajra lépett. Eltűnt, és egyetlen rubel gyerektartást sem fizetett. Anyánk a maradék holmiját és a fényképeit összecsomagolta, és felvitte a padlásra, aztán hallgatott. Magától sosem hozta szóba, ám ha valaki tájékozatlanul férje, Joszip

felől érdeklődött, terjengős előadást kellett végighallgatnia. Hogy a Szovjetunió mely sarkában tanyázik, nem tudni. Aztán megszűnt a Szovjetunió, anyám pedig végleg letett férje kereséséről.

Eleinte dühödten csapta a szennyest a mosógépbe, csörömpölve mosogatott, türelmetlenül főzte a teát, keverte a kását, reggelente heves indulattal, kiabálva rángatta ránk a kabátot. Negyvenötödik születésnapján utolérte a vallomástétel kényszere.

Anyánk kedvencét, a meggytortát öcsém hozta a városból. Jura befalta az elé tett szeletet, letette a villát, s szabadkozott, hogy indulnia kell, megígérte Toljának, segít megvenni valami roncsot. Anyám legyintett, és újra töltött magának a kivételes alkal-
makra félretett pezsgőből, amit nem kedvelt, de az ünneplés tartozékának hitt. Ennyit nem szokott inni, futott át a fejemen, és, bár én sem szeretem a pezsgőt, közelebb gurultam és töltöttem magamnak. Anyám rám nézett, de úgy, mintha a falat bámulná

mögöttem. Azt motyogta, hogy sokáig azért bánt velünk ingerülten, mert mindkettőnk arcán a férjét látta gúnyosan vigyorogni. A balesetem után ráeszmélt, hogy újra bennünket lát, és ha nem hangzana hülyén, azt mondaná, ezért hálás nekem.

Most tényleg a szemembe nézett.

— Nem szeretem a pezsgőt.

Felkapta a kiürült üveget: kör alakú folt éktelenkedett alatta a tálcán. Letörölte a palackot, és ingatag léptekkel elindult a konyha felé.

— Ha kérsz még tortát, egyél.

*

Jurának nemcsak kivételes kézügyessége volt, de pillanatok alatt átlátta a műszaki problémákat is. Csak józan ész kell hozzá, mondogatta. Minden idejét a barátai autószerelő műhelyében töltötte: a munkába feledkezve nemegyszer hajnalban jött haza. Olyankor másnap délig aludt.

Szerencsés embernek tartottuk, mert a szenvedélyével keresi a kenyerét. Alkatrészeket adtak-vettek, Vologya városszéli műhelyében különleges öszvér-autókat gyártottak, aztán szépen felpolírozva jó pénzért eladták. Állítólag bűnözőknek, de az öcsém azt mondta, nem érdekli, ki miből fizeti meg a munkáját. Általában töredék áron meg tudta javítani az autókat, s a kínos pénztelenség közepette gyorsan híre ment tudásának.

Barátai elmerültek a számítógépezésbe, ő meg aggasztónak találta, hogy a haveri körből egyre kevesebben kaphatók egy kis munkára a műhelyben.

— Mit tudják ezek, milyen érzés döngetni a dnyepropetrovszki úton olyan kocsival, amit három roncsból te magad raktál össze, s jobban szalad, mint bármelyik újkorában! Azok okoskodnak, akik egy szalmaszálát sem tudnak keresztbe tenni.

— Mint én — szúrtam közbe.

— Barom.

Jura vigyorogva hátra vágott.

— Te beszélsz? Egész nap négy keréken jársz!

*

A politika Jura társaságában sokáig senkit nem érdekelt – üres frázispufogatás, ami legfeljebb arra jó, hogy a késő esti híradón elaludhasson az ember — „narancsos forradalom” ide vagy oda. De amikor tapasztalták, hogy tíz év alatt sem jutnak egyről a kettőre, hirtelen feléledt a politikai érdeklődésük.

— Nagy tüntetés lesz — újságolta Jurij.

— Képzelem.

— Kijevben azt mondták, nincs kormány, mi vagyunk a kormány, és kész. Most megyéről megyére haladnak, és átveszik a közigazgatást.

— Tudom, olvastam.

— Megelőzzük őket. Ezt mi is meg tudjuk csinálni.

— Nem kétlem.

— Minden tévécsatorna hazugságokat sulykol. Ki kéne jönnöd egyszer a valóságba.

— Még én hiányzom oda a tolókocsimmal.

Anyánk aggódott, hogy Jura és baráti köre folyton politikáról vitatkozik, holott azelőtt kizárólag hengerfejekről meg szimeringekről tárgyaltak.

— Mit szól ehhez, Mihail Szergejevics?

Mitya bácsi a kerítés túloldalán épp a csirkéket etette. Mérgesen legyintett. Tudtuk, elvből nem néz tévét, nem hallgat rádiót, nem olvas újságot.

Anya a vasárnapi ebédnél próbálkozott, az uborkasaláta fölött:

— Fiam, nem helyeslem, amit csináltok.

Jurocska robbant: hogy ők meg ezt a neonáci bűnözőkkel végrehajtott puccsot nem helyeslik. Döntsön a nép, ahogy a Krímben, ők is megcsinálják a maguk színes forradalmát. Ki ez a Jacenyuk?! Az amerikaiak válogatták össze a kormányát, még a puccs előtt!

— Nem méysz oda és kész!

— Nem tudjátok, miben vesztek részt – tettem hozzá.

— Ugyan már, Nyikita! Hát mi csináljuk!

Jurij persze elment, mi vártuk a híreket. A rádióban hallottuk, hogy a tüntetők betörték a megyei hivatal épületébe és elfoglalták az első két szintet, majd kikiáltották a Donyeck-i Népköztársaságot.

Jurocska másnap délben állított be.

— Hála a jó Istennek! — szakadt ki anyánkból. — Megjöttél végre!

— Ittunk a fiúkkal — motyogta öcsém émelyegve. — Nem kellett volna. De ünnepelni akartak.

— Hallom, betörtetek ajtót-ablakot.

— Mit csináltunk volna? Vasárnap zárva a hivatal.

— Ti is garázdálkodtok, mint a kijevek?

— A kemény mag. Előkerültek a baltanyelek. Ez nem megy másképp. Nyugdíjasokkal nem lehet forradalmat csinálni. De most lefekszem.

Amíg aludt, a híradó tudósításait néztük, ezek szerint az önjelölt lázadók Putyint kérik, küldjön békefenntartókat, hogy megteremtsék egy újabb annexió előfeltételeit. Jurij csak estefelé támolygott elő, anyám teát főzött neki.

— És mi van Gubarjevvel? — kérdeztem. — Márciusban még őt kiáltottátok ki kormányzónak.

— Állítólag Kijevben tartják fogva — felelte. — Követeljük a szabadon bocsátását.

— Furcsa figura. Most szocialistaként lengeti a vörös csillagos zászlót, de azt mondják, a pánszlávista orosz neonáciknál kapott kiképzést, a jelük virágnak stilizált horogkereszt.

— Lehet — hörpölt öcsém a teába. — Fő, hogy május 11-ig meglesz a népszavazás.

Pár nap múlva Jurocska sötét arccal érkezett haza, és elújságolta, hogy katonai egységek közelednek felénk. Velük a terrorelhárítás egységei és a Jobb Szektor rohamosztágosai. Hogyan lehet ilyen körülmények között népszavazást tartani?

— Ugyanezt hallottuk a túloldalról — feleltem. — Hogy terroristák vagytok, és a fenyegetettség légkörében tartott népszavazás érvénytelen. Ahogy a krími népszavazás is az volt.

— Te tulajdonképpen kinek az oldalán állsz?

Jurij nem várta meg a választ. Bevágta az ajtót és elnyargalt.

— Mi történt? — toppant be anyám. — Összevesztetek?

Vállat vontam.

Ilyesmire eddig nem volt példa. Magam sem tudom, minek játszottam az ördög ügyvédjét. Talán mert minden háború első áldozata az igazság. A tettek kifordulnak önmagukból, a jó szándék félresiklik, de tudtam, aligha tarthatom vissza Jurát.

A népszavazást megtartották, elsöprő többség az önállóság mellett voksolt. A két hét múlva lezajlott elnökválasztáson mégis a milliárdos Porosenko nyert.

– Legitimálták magukat.

– Bedőlsz nekik? — legyintett.

Megkértem Jurát, nyissa ki az ablakot, mert áporodott a levegő. Szpartakra különös, május végi éjszakai csend borult. Az égbolt, mint valami fölénk feszített hártya, vagy dob bőre, amit nemsokára megütnek.

*

Másnap fegyverropogásra ébredtünk.

— Jura! — kiáltottam. — Kitört a háború!

Nagy csörömpölés, a kislámpa kialudt.

– Nincs áram.

– És anya?

Beleugrott a papucsába, és rohant az utcára.

— Menj be fiam, megfázol — szólt át Mitya bácsi a szomszédból. — Anyád itt van nálam, mindjárt megy.

Mire kiértünk a konyhába, anyánk már a viaszosvászonral leterített asztalnál ült. A régi zsebrádió állomáskereső gombját tekergette, de abban a tíz percben, amíg az elem bírta, mindenhol zenét sugároztak vagy másról beszélgettek.

— Megyek, megnézem, mi folyik kint!

— Mit képzelsz! Eszedbe ne jusson! — rivallt rá anyánk. — Takarítunk!

Szóttanul nekiálltunk: öcsém port törölt, anyám felmosott, rám az ülve végezhető apróbb munkákat hagyták. Az áram nem jött vissza, de alábbhagyott a csatazaj. A reptér felől vadászgépek közeledtek. Csalifáklyákat szórtak maguk mögé, hogy a hőérzékelős rakéták ne találják meg a hajtóművet.

— Légierőnk nincs — törte meg a hallgatást Jura. — Csak Oroszországnak.

— Na, attól mentsen meg minket az Isten! — szakadt ki belőlem.

Jura kérdően vont fel a szemöldökét. Én a kockás plédet néztem, amivel évek óta le szoktuk takarni a lábamat, és bólogattam.

*

Másnap Jurát sem erővel, sem jó szóval nem lehetett otthon tartani.

– Gyere, fiam, diót pucolunk! Diós metélt lesz.

Szerettem anyámmal diót törni. Ő a kalapácsra esküdött, én a diótörőre. Kopácsoltunk, roppantgattunk, ő közben a színházi kalandjait mesélte, mert az Operaházban dolgozott, jelmezeket varrt, javított.

Jurocska megint késő este keveredett haza, piszkosan, csuromvizesen.

– Fegyveresek törtek be a hokicsarnokba. Szétverték a biztonsági kamerákat, aztán kifosztották és végül felgyújtották az egészet. De minket nem engedtek be a tűzoltók.

Levetkőzött, a petróleumlámpa fényénél mosdott, és nekiesett a diós tésztának.

— Az új elnök szerint a szakadárok fosztogattak.

Másnap új ötlettel állt elő.

— Átviszlek Vologyához. Náluk van áram és internet.

Legurított az udvarra és beemelt az öreg Lada anyósülésére.

— Repedt a szélvédő — mondtam.

— Tudom, láttam. — Jura összecsukta a tolókocsit és becsúszta a hátsó ülésre. — Tegnap nekiverődhetett valami. De ezzel még évekig elleszünk.

Az autót Vologyáékkal felspécizték, nem Lada-motor volt benne, valami erősebb.

— Megy, mint a golyó, mi?

Mikor begurultunk Vologyáék műhelyébe, a srácok lelombozva gubbasztottak a hátsó traktusban. Hírportálokat és hálóra feltöltött videókat böngésztek.

— Érkeznek a gratulációk. Obama és Merkel.

– Az új elnöknek gratulálnak? — kérdezte.

— Naná.

— Látod? — fordultam Jurához. — A világ szemében ti terroristák vagytok.

— Ki az a ti? És te? Ne szórakozz! Azt mondom, adjuk fel?

— Lássátok be, Putyin nem kockáztat Kelet-Ukrajnáért. Ennek a térségnek nincs stratégiai jelentősége.

— Jó, hogy mondod. Ma is több tucatnyian haltak meg.

A fiúk elhallgattak. A képernyőn új felvétel: a rakétagránáttal kilőtt teherautó véres hullákkal teli platója.

— Nézzétek meg jól — mondtam. — Ezt lehet.

*

Szeptember végén kiújultak a harcok.

Nemcsak a mindenre elszánt helyi erők sorakoztak fel. Jöttek az afgán háború veteránjai, az oroszellenes dzsihadistából Moszkva-pártivá lett Kadirov csecsenjei, alánok Észak-Oszétiából, a szénbányászok, a munkátlanok, a nyomorgók, az akció-sci-fiken és videójátékokon nevelkedett fiatalok, az unatkozók. Vonultak széles sorokban, kezükben gépfegyver, derekukon lőszer. Éjjel találatot kapott a vegyesbolt. A törmeléket délelőtt ellapátolták, de az üzlet zárva maradt.

Egy hét múlva biztonsági okokból az egész telepen elzárták a gázt. Jura dacosan sétált hátra a sufnihoz.

— Azért sem megyünk el innen.

A deszkák és limlomok mögött, a bódé sötét sarkában régi sparhelt lapult. Mitya bácsival kihúzták és a kézikocsira billentették. Jura nekilátott a régi kéménylyuk tisztításának. Korom, madártoll, mindenféle törmelék folyt ki a vödörbe.

— Ha ezzel végeztem, megyek a kiserdőbe tüzelőért.

Negyedóra múlva hörrent a Lada motorja. Jurocska ócska pokrócokat teregetett a hátsó ülésre. Láttuk, ahogy kikanyarodik az utcára, int nekünk, és elindul. Anyánk csukta be utána a nagykaput. Odakint kesernyés füstszag. Valahol avart égettek.

Már sötétedett, de Jura sehol. Meg kellett gyújtanunk a petróleumlámpát.

— Ennyi idő alatt már egy fáskamrára valót össze lehet szedni — csapta le a gyufát anyám. Nagyot nyelt és átment Mitya bácsiért.

Tanakodtunk, mitévők legyünk.

— Sötét van már, hogy elinduljunk — szólt Mitya bácsi. — Ilyenkor a legveszélyesebb.

Megállapodtak, hogy reggelig várnak. Hátha megjön Jura.

Hajnalban áthúztam magam a befékezett tolokocsiba. Kigurultam az előszobába. Senki. A kapu felől beszélgetés foszlányai szűrődtek be. Aztán kicsapódott az ajtó.

— Jurát lekaszabolták a kiserdőnél.

*

— Be kéne költöznünk a városba —mondta a régi varrógép mellől anyám. — Csak nem tudom, kihez.

Anyám nővére Csernyihivben két éve halt meg, pár hónap alatt vitte el a rák. A férje alkoholista, kiszámíthatatlan hangulatember, négyemeletes házakból álló lakótelepen lakik, lift nincs. A kolléganői mind lakótelepen élnek. Nekünk kertés házat vagy legalább földszinti lakást kéne találni.

Az Operaház adott egy mikrobuszt, azzal mentünk a temetésre.

Hideg, esős, szeles nap. Vonultunk, mint a fekete hangyák, araszoltunk a Scseglovskoje temetőben. A gizgazok és barnuló kórók fojtogatta sírokat égszínkére vagy feketére festett térdmagasságú vaskerítések övezték. A jórészt acéllemezekből hegesztett síremlékeket jócskán kikezdte a rozsdá. A névtábla fölé elhelyezték az elhunyt ovális fényképét is. Egy pajzssal-karddal ékített, fényes gránit sírboltra fémöntvény angyal zuhant.

A földhányás mellett Jura barátai, egykori osztálytársai álltak, előkerült egy fekete-kék-piros zászló is. Vologya beszélt, megemlékezett öcsém leleményességéről. Szavai kődarabokként hullottak alá.

*

Télire való tüzelőt végül Mitya bácsi szerzett, a legjobbkor, a következő hetek ugyanis ködös novemberi időt hoztak, és a nyirkos hideg csontig hatolt. Ropogtak a sparheltbe tömködött akáchasábok, a réseken vörös fény csapott ki. Anyámmal odahúzódtunk, hogy lefekvés előtt átmelegedjünk.

Vologyáék eljöttek a nagyobb rönköket felaprítani. Pokrócokba bugyolálva kigurítottak a sufni mellé. Baltacsattogtatás közben mesélte, hogy a reptér kifutópályáján felrobbant tankok roncsait mossa az eső, a terminál épületéből törmelékkel borított csontváz maradt, a harc mégis tovább folyik.

Mitya bácsi szerzett krumplit, káposztát, sokszor főztünk levest, átjárt hozzánk. A konyhában üldögéltünk, én sokat olvastam. Petróleumkészletünk viszont gyorsan fogyott.

Egy hét múlva anyám reggel úgy döntött, nem megy be az Operába. Teát akart főzni. Megnyitotta a csapot, de a fémcső csak hörgött. A vízműtelep is találatot kapott. Fazékban havat olvasztottunk. Anyám panaszkodott, hogy a száraz idő miatt zsugorodnak a kertben a hófoltok, a felszínük is egyre piszkosabb. Mitya bácsi bányásztársánál azonban működött a régi kút. Attól kezdve mindenki odajárt a vödreivel.

Anyám szombat reggel két vödörrel indult. Hallottam a kaput csapódni. Aztán dörrenés, az ablaküveg csörömpölve hullott a padlóra. Kigurítottam magam az előszobába, kinyitottam az ajtót. Mitya bácsit láttam, fejébe csapott usankával. Újabb

dörrenés, ezúttal valamivel távolabbról.

Mitya bácsinak kulcsa volt a kapunkhoz.

— Nyikita... — állt meg a küszöbön. — Édesanyád meghalt. Mellette robbant fel a gránát. Ne félj, fiam, én gondoskodom rólad.

Megszorította a kezemet. Igazából a mozdulata, kérges tenyere hitette el velem, hogy amit mondott, valóban megtörtént.

kép | streetwrk.com, flickr.com

Bojtár Endre

MESE TESTÜNK ZAJAIRÓL

2017-10-17 | FELNŐTT MESE

Barátaim, Kukonya és Berkó, mivel mindkettőtököt jóformán születésetek óta ismerlek, talán nem ítélek el, ha ezúttal egy fura mesét mondok, olyat, amelyben majd úgynevezett disznó szavak is előfordulnak. De hát nincs mit tenni: ha a testről, testünkről beszélünk, ez óhatatlan. Testünknek annyi pontja, része, szerve van, s ezekkel annyi mindent csinálunk, hogy a szemérmes ember rágondolni sem mer. Szemérmes? Én inkább álszemérmesnek, képmutatónak mondanám! No, de hagyjuk, a képmutatásról majd máskor ejtünk meseszót.

szájmanikűrözik

Mindenki tudja, mit kezd a testével napközben. Ti is. Hányszor hallottam, ahogy te, Kukonya, oroszlánként bömbölve ásítasz, hányszor rökönyödtem meg, látva, ahogy a mi aranyos Berkónk szájmanikűrözik, vagyis vadul rágja a körmét, vagy ahogy kórusban harsogva fújjátok és elmélyülten túrjátok az orrotokat, bányászgatjátok szemetek négy sarkából az éles és a lágy csipát, nyakra-főre vakaródtok és piszkáljátok a fogatokat.

Nappal. Hogy mi történik éjjel, azt nemrég tapasztaltam: kéthetes, azaz 77 éves emberként, akin néha erőt vesz a gyengeség, és így több magyar kúrhotelben (miszerint kórház) megforgattak, s közben volt szerencsém végighallgatni szobatársaim éjszakai műsorát. Mesém tulajdonképpen erről szól.

Először is a horkolásról. Soha nem hittem, hogy az ember ilyen változatosan, színesen horkol! Az egyik épphogy megrezegteti szája előtt a levegőt, s finoman felberreg: prprprpr... A másik – bársonyos bariton beszédhangja után meglepő módon – vékony fejhangon csilingel, trillázik, mint a madár: pipíí, pipíí... A többség egyenletesen fújja a magáét, de akadnak, akik különböző táncritmusra húzzák a lóbőrt. Hallottam már keringőt, polkát és magyaros csárdást is, de nekem mind közül egy szinkópásan meg-megszakított műorszám tetszett a legjobban: hrr, hrr, hrááhrahr, hrr, hrr, hrááhrahr... És nem csupán a hang ritmusa, de a magassága is változó. Ezért néha úgy tűnhetett, mintha a kórterem nem beteg emberek hálójelvénye, hanem egy ki tudja honnan idetévedt horkantó, hörgő-vicsorgó állatsereglet tanyája lenne. A legkülönlegesebb példánnyal a balatonfüredi szív-kórházban hozott össze a balsors. Pesti taxisofőr volt a szobatársam. Mélyen kezdte, a végén felkunkorította a hangját: hrr, hrr, hrr, pipíí... A műélvezet egy percre sem hagyott aludni. Annál nagyobb volt a meglepetésem, mikor a reggeli orvosi vizit alkalmával a sofőr majd elsírta magát, mondván, hogy ő nem bír ki még egy éjszakát olyan palival, mint én, aki nemcsak állatként horkol, de ordibál is, mint akit legédesebb álmában nyúznak. Egyébként én

rég tudtam ezt magamról, és nem embergyűlöletből, hanem emberbaráti tapintatból kértem minden kórházban lehetőleg külön szobát. A horkolással nem kell viccelődni, komoly dolog az.

magamra vállalom

Mert ha viccelődni akarunk, arra alkalmasabb a hang, amit másik, hogy úgy mondjam, kételtű: nappal is, éjjel is működő testrésznünk ad ki.

Csakhogy nappal szinte titokban, rejtve szól, míg éjszaka – hangoskodik. Sejtitek már, mit szeretnék szóba hozni. De nem akarok nagyobb feneket keríteni a dolognak, hiszen egy kisebb, sőt a legkisebb is megteszi. Bizony, az ingó-bingó fenékről van szó, ami nappali fényben, pláne társaságban pisszenni sem merhet. Ámbátor... nem egy példa akadt, hogy igen előkelő emberek nem tudták altestük hangjait visszafojtani. Közismert Viktória angol királynő esete, amit Esterházy Péter mesél el: „Viktória királynő igen életes lévén, immár nem tudott testének minden rezdülésén uralkodni, s egy fogadás alkalmával altesti hangot hallatott. Pardon, hajtotta meg magát a francia követ a csöndben, s bűzben. Kisvártatva ismét szót kért az öreg királynői test, s nem maradt el az elegáns mille pardons (ezer bocsika) sem. Mindeközben a német követet ette az irigy fene, hogy mindig mindenütt ezek a nyikhaj franciák, de majd ő résen lesz. Így is történt: amikor ismét rotyyant egyet minden britek trónusa, a német követ fölugrott, összecsapta a bokáját, s hangosan, hogy mindenki hallja a nagyvonalú német följánlást, így kiáltott: – Felség, ezt s a következő öt fingot a Nagy Német Birodalom nevében magamra vállalom!”

De az „alsóbb néposztály gyermekei” is produkálnak mulatságos dolgokat. Egy másik nagy író, Jaroslav Hašek *Svejk* című regényében (ami alighanem a legjobb „disznó” könyv, amit valaha olvastam, ajánlom szíves figyelmetekbe) egy lánykérés történetét mondja el: „Prágában egy Jenom nevű úrnak volt egy boltja, amiben nyulakkal és madarakkal kereskedett. Ez a Jenom ismeretséget kötött a Bílek könyvkötő lányával. A Bílek úr nem tűrte ezt az ismeretséget, és nyilvánosan ki is jelentette a kocsmában, hogy ha a Jenom úr elmenne hozzá megkérni a lánya kezét, ő úgy ledobja a lépcsőn, hogy olyat még nem látott a világ. A Jenom úr erre ivott egyet, és mégis elment a Bílek úrhoz, aki az előszobában fogadta egy nagy késsel, amivel a könyveket szokták körülvagdosni, és ami úgy néz ki, mint egy békanyúzó. Ráordított, hogy mit keres itt, mire a kedves Jenom úr olyan erősen elfingotta magát, hogy a falon megállt a kakukkos óra. A Bílek úr nevetni kezdett, mindjárt kezét nyújtott neki, és csupa nyájasság volt: 'Fáradjon beljebb, Jenom úr, méltóztassék helyet foglalni, csak nem kakálta össze magát, nem vagyok én olyan rossz ember, igaz, hogy ki akartam dobni magát, de most látom, hogy maga egy kellemes úr, egy eredeti ember. Én könyvkötő

vagyok, sok regényt és elbeszélést olvastam, de olyat még egyik könyvben sem olvastam, hogy egy vőlegény így mutatkozott be.’ Közben a hasát fogta nevéttében, odahívta a feleségét is, és bemutatta a vendégnek, miközben a legnagyobb részletességgel elmesélte a fingást. Majd a lányát hívta, és azt mondta neki: ‘Ez az úr azért jött, hogy megkérje a kezedet, és ilyen meg ilyen körülmények között mutatkozott be.’ A lány erre mindjárt sírva fakadt, és kijelentette, hogy nem ismeri őt, látni se akarja. Aztán a Jenom úr szégyenletes leánykérésének híre eljutott abba a kocsmába is, ahová a Bílek úr járt, és a végén már az egész kerület csak ‘Fingós Jenomnak’ hívta.”

De az irodalom fennkölt világából befejezésül térjünk vissza testünk alantasabb régióiba.

erre a célra rendszeresített postaláda

Mert miről is van szó? Hasatok boszorkánykonyhájában éjjel a gyomorsavak már rég ízekre szedték a táplálékot, azokat az anyagokat pedig, amelyeket nem tud a szervezet

hasznosítani, reggelig elraktározza, hogy ekkor testetek egy csakis erre a célra rendszeresített postaládán, a vécékagylón keresztül visszaküldje őket a külvilágnak. Ez történik a szilárd és folyékony anyagokkal. Ám keletkeznek titokzatosabb melléktermékek is, amelyek légneműek. Ezeket miért nem küldjük vissza, mint a többit? – kérdezhetitek. És valóban: elképzelhető lenne, hogy őket is visszaszármaztassuk, például palackba zárva, vagy olyan csőrendszeren át, amelyet talán a lakásokban található porszívók bonyolult, központilag összekötött rendszereként tudnék elképzelni, csak hogy ezeket a rakoncátlan gázpamacsokat senki nem gyűjti össze.

Mert gázokról van szó, barátaim, zabolátlan: hamar szétpukkanó, huncut, virgonc gázbuborékok ezek, távoli rokonai a pusztító hurrikánoknak és az enyhe szellőknek, a vulkánok alvilági gőzeinek és a trombitából előtörő érces, mégis éteri hangnyaláboknak. Szinte hihetetlen, hogy egy ilyen szerény kis valami, ami elfér akár egy kisbaba pocakjában is, ekkora erővel, ekkora fanfárharsogással, puskaporos robbanással, a szagoknak ekkora alvilági karneváljával követeljen magának helyet a nap vagy a hold alatt. Olyan ő, mint azok az ágyúdörgések, amelyek a királyfiak születését jelentik be. Csakhogy neki ágyú sem kell: ő egyszerre a dörgés és a királyfi.

Hát, barátaim, mára ennyi. S akinek ennyi jó kevés, azt érje gá(háá)ncs é(hé)s megvetés.

kép | Quentin Metsys festményei

Birtalan Ferenc

MERT VALAMI NINCSEN RENDBEN ITT

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-03 | VERS, WORLD PRESS PHOTO

1969. január 16-án Jan Palach Prágában,
Szent Vencel szobránál fölgyújtotta magát.

1989. június 4-én – állítólag – Wang Vejlin
a tankok elé állt a Mennyei béke terén.

2016. július 9-én Iesha Evans Baton Rouge-ban megállított egy fölfegyverzett rendőrsorfalat.

És vajon mit tettem én?

Igazolható-e ittlétem? –

Jöhet-e jó halál azoknak, kik talmi holnapért,
a fejlelhajtottak máiból lopnak?

Itt szégyenkezem,

nem amiért élek –

Mi lesz velünk, ha elfogy
az egymás iránti irgalom?

kép | Jonathan Bachman, USA, Reuters, Korunk kérdései, 1. díj, egyedi

Iesha Evans (27 éves) állja a sarat a tüntetésen, amit a feketéket sújtó rendőri erőszak ellen szerveztek július 9-én az amerikai Louisiana állam fővárosa, Baton Rouge rendőrkapitánysága előtt. Evans azért utazott a helyszínre, hogy tiltakozzon Alton Sterling halála miatt, akit a földre teperve közelről lőtt le két fehér rendőr július 5-én. Amerikában már Sterling lelövését megelőzően is fokozott volt a feszültség, mert a rendőrök több fekete férfit megöltek. A brit The Guardian napilap "A megszámláltattak. Akiket rendőrök öltek meg Amerikában" kezdeményezése szerint 2016-ban a 15-34 éves fekete férfiak egyéb honfitársaiknál kilencszer nagyobb eséllyel váltak rendőri erőszak áldozatává. A tiltakozó Evanst letartóztatták, de még aznap este szabadon engedték.

Z. Karvalics László

A BAJNOK SEM MÁS, MINT EGYKORI GYEREKMUNKÁS

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-05 | ESSZÉ, WORLD PRESS PHOTO

Amikor Ellen Key nagy port felkavaró könyve, *A gyermek évszázada* 1902-ben megjelent, az Egyesült Államok bányáiban és összeszerelő műhelyeiben épp csúcsra járt a gyerekmunka. Azok a széplelkek, akik felemelték a szavukat ellene, mit se

tudtak arról, hogy az Amerikába a 18–19. században bevándorló milliók túlnyomórészt a paraszti kultúrában szokásos, a gyermekmunkát nemcsak elfogadottnak, hanem megkérdőjelezhetetlen szükségszerűségnek tekintő családok közül kerültek ki, s vitték tovább mindezt farmergazdaságaikba, vagy később, amikor lehetőség nyílt rá, az ipari foglalkoztatásba. A „kizsákmányoló gyáros” mellett ott álltak a szülők is, akik jövedelemkiegészítésnek tekintették saját gyermekeik munkáját. De sok esetben maguk a gyermekek is szívesen menekültek az iskolai frusztrációk elől a munka világába, ahol elismerést, önállóságot és önbecsülést remélhettek.

S miközben ez a fajta gyermekmunka néhány évtized alatt kiszorult a „harmadik világba”, még szörnyűbb alakváltozatokat is produkálva, a fejlettebb országok szegényei, sőt középosztálya ugyanígy fogadta és fogadja el szükséges rosszként a „kitörés”, a felemelkedés, a jobb élet reményének utat nyitó sportkarriert. Vannak kimunkált vagy megkerülhetetlennek tűnő érvek és szempontok, amelyekért látszólag megéri még a részben feláldozott gyermekkor is.

Minden eset különbözik, persze. A sportnak sok csodálatos, gazdagító, nemesítő vonása van, főleg, ha az öröm, és nem a beletörődés vezérli. Mégis: ott, ahol a jövő bajnokait iparszerűen tenyésztik, tekinthetünk bátran minden ifjú sportolóra gyermekmunkásként, akiket a sportgazdaság üzemei foglalkoztatnak. A munkaidő nevedzés, a termék az egyre többre képes test, a marketing a dicsőség, a profit az élményiparon vagy az állami szubvenciókon keresztül kering a rendszerben. Az eredmény érdekében semmi sem drága, az iparág szempontjai mindig erősebbek lesznek a rendszert életben tartó nyersanyagénál. Mindez közismert: nem kell hozzá amerikai focisták különböző képkalkotó eljárásokkal készült agy-felvételein, püffedtre vert bokszolóarcokon, férfivá tett NDK-s úszónőkön vagy kerékpárosok doppingmágusok koktélaival tönkretett szervein szörnyülködni.

A mindenoldalú fejlődés számára nyitott ifjú emberek sok-sok lehetséges önmegvalósítási útja helyett nem egy marad, hanem annak az egynek a pusztas esélye, reménye – de legtöbbször illúziója. Mert a sportmunkások nagyobb része

örökké az árnyékos oldalon marad, megalázva és megszeméltetve. Még a legkiválóbbak és legszerencsésebbek is nagy árat fizetnek a fényért, ha nincs más az életükben, ami ösvényt nyit a teljesebb és gazdagabb belvilág felé.

Talán eljön a „szülők évszázada”. Talán mind többen érzik majd helyesnek, hogy ha van választásuk, ne tegyék ki a gyerekeiket kegyetlen és fárasztó, lélekölő drillnek. Néhány éve még nem gondoltuk volna, de most sorra zárnak be vagy próbálják emberibbé tenni a módszereiket a kínai tornásziskolák. Mintha Ellen Key üzenete jutott volna oda, téren és időn át, hogy *„ne tegyük ki magunkat annak a veszélynek, hogy a gyermek szemében megpillantjuk azt a hidegséget, amely szavak nélkül is tudunkra adja, hogy elégtelennek és kiszámíthatatlannak tart bennünket.”*

Pedig pusztán arról van szó, hogy épp annyit változott a világ, hogy már lehet egy kicsit nagyobb szabadságfokkal szeretni is, sorsot választani is.

kép | Wang Tiejun, Kína, Hétköznapok, 2. díj, egyedi

Egy tornász iskola tanulói lábujjerősítő gyakorlatot végeznek 30 percen keresztül a kínai Hszücsouban. Kínában 2000-nél is több sportiskola van, ezekből kerül ki az ország olimpikonjainak 95 százaléka. Az edzés kemény, és egyre kevesebb szülő hajlandó kitenni a gyerekét a fárasztó foglalkozásoknak. Egyes sportiskolák bezártak, mások módosítják munkamódszereiket.

Z. Karvalics László

JAMBALAYA

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-10 | PRÓZA, WORLD PRESS PHOTO

A guruló bevásárlókocsi egy ideje már szimbólum. A hajléktalanoké. Kétségkívül művészebb, izgalmasabb, elvontabb, hatásosabb, mint a füles sapka, a vattakabát, a Rorschach-húgyfolt, a papírzacskóból kikandikáló zöld borosüveg nyaka vagy a széttaposott láda léceiből rakott alkalmi tüzezske felett összedörzsölt kéz. Mert amikor nejlonzacskók helyett ebben a mozgó tárolóban közlekedik *minden*, amivel

egzisztenciáját vesztett tulajdonosa még vagy már sajátjaként rendelkezik, az a minden nem pusztán *valami*. Abban tényleg egyfajta teljesség tükröződik: annyi, amennyi.

Üres bevásárlókocsi kihalt szoba közepén. Ha volt is benne valami, már nincs. Élettelen. Aki idetolta, nem hajléktalan – ám ez nem otthon. Lakójának még annyi élete sincs, mint a hajléktalannak.

Játsszunk a dimenziókkal, mint a matrjoskákkal. Legyen a szoba a bevásárlókocsi, abban van egyvalami – ami valójában maga a semmi. És ha a szoba az üres fémtárggyal az a dolog, ami a lefüggönyözött ablakon túli világ Nagy Bevásárlókocsijában pihen, akkor az megkészszerzett semmi.

Ha nem tudnánk (Peter Bauza sorozatának egy másik képéből), hogy odakinn az utcán autóröncs mellett méhcsípésektől megdöglött ló fekszik, akkor is ugyanezt a dermesztő, tetszhalott ürességet és kilátástalanságot éreznénk. A színezett falak nem a teremtő emberi kezet idézik fel, hanem az értelmessé tehető lét örömtelen illúzióját. Ez nem 'szép embertelenség', mint József Attilánál, hanem a pokol bejárata. A rosszul berendezett világ mementója.

A szoba hirtelen újraszervezi saját geometriáját, s már nem oldalról látjuk, hanem felülről, mint egy kutat. Még mozdulatlan minden, de egy következő pillanatban, ami bármikor bekövetkezhet, megindul a kocsi lefelé, és zuhanás közben magával rántja a semmit, de avval a mindent is: reményt, jövőt, kultúrát, életet. Mind a 300 lakásfoglaló családot ebben a riói negyedben, Jambalayában. S ki mindenkiét még, hány helyen, míg megnő az értelem?

kép | Peter Bauza, Németország, Korunk kérdései, 3. díj, sorozat

Brazíliában milliók élnek biztonságos otthon nélkül. A kormányzati szociális lakhatási programok igyekeztek enyhíteni az 5.24 millióra becsült lakáshiányon, de kevés sikerrel. Csaknem 300 család él a "Jambalaya"-ként emlegetett negyedben, Rio de Janeiro nyugati részén, elfoglalva az elhagyott lakótelepi lakásokat, a 30 évvel korábbi, a középosztálynak szánt építkezés maradványait. Ez a városrész, csakúgy mint az országban számtalan egyéb favela és szegénynegyed, híján van az alapvető infrastruktúrának, az életkörülmények silányak.

Paulon Viktória

GURKA

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-07 | NOVELLA, WORLD PRESS PHOTO

Pont százan vagyunk. Felnőtték.

Persze csak úgy, ha Vityát nem számolom, pedig már elég erős, de azért gyerek. És csak addig, míg Gordej meg nem hal, mert már elég gyenge. Igaz, akkor beszámolom Vityát, és megint kijön a száz. Jó lenne százan maradni. Erősek vagyunk százan. Szerintem.

Halott apám születésnapján mindig havazik. Nem úgy értem, hogy hó van, persze, hogy hó van, hanem hogy esik is rá friss. „Kevesen vagyunk, fiam”, mindig ezt mondta, de akkor még nem voltunk százan, nem is tudtuk pontosan, hányan vagyunk. Tavaly jött Irkutszból a hivatal, és sok mindent megszámláltak. Nekem most már könnyű dolgom van, elvégezték a számlálást, csak a változást kell figyelmem, hogy mi gyarapszik, mi fogy, és akkor mindig pontosan tudjuk. Röhögtünk a kocsmában, hogy ha tiszta lenne az ég – mindhárom napon erősen havazott, míg itt voltak –, talán a csillagokat is megszámolnák felettünk! Ignatij azt mondta, hülyeség ez az egész számlálás, hogy még a medvéket is a völgyben, meg fent a gerincen. Képtelenség.

Gurka azokban a napokban szerencsére nem járt le a faluba, én súgtam meg neki egyik éjjel, hogy ne jöjjön, idegenek lesznek, városiak, nem kell a felhajtás, húzódjon csak be az erdőbe, három nap az egész. És nem is jött. Úgy volt, ahogy sejtettem, második nap kérdezték meg: „Medve lejár a faluba?” Gondolkodás nélkül ráztam a fejem, és mondtam, amit hallani akartak: „Kéznél van a puska, veszett az állat, ha a mi társaságunkat keresi”. Néztem hunyorogva, hogy a farakás nem mozdul-e, nem játszik-e vele Gurkánk dörgölőzve, de mozdulatlan volt odakint minden.

Nem én találtam meg a folyóparton, csak szóltak, hogy menjek. Feküdt, zihált, és csak nézett rám. Mindenki úgy gondolta, nekem kell megtenni. „Gurkaaaaa!”, üvöltöttem, hogy ne halljam a puffanást. Mind a százan ott voltunk, mikor elástuk a szép rózsaszín testet, mind a százan, meg a gyerekek. Ignatij mondja jól, mintha Gurka megölelné a házam, már messziről is olyan. Ignatij mindent jól és jókor mond, ő közöttünk a legokosabb. Majd mikor a fiamat, Vityát is beszámolom közénk, már ő lesz az.

Oroszország távoli északi részén, a Nyizsnyaja Tunguszka folyó mentén lévő kis településen teljes elszigeteltségben zajlik az élet. A fokozatos változás üteme évszázadokban mérhető. A település felnőtt lakóinak a száma körülbelül 100, nincsenek utak, és a legközelebbi város 300 kilométerre található. Egy dízel generátor adja az áramot reggel és este. A téli középhőmérséklet -45° Celsius. A helyi gazdaság vadászatra és szőrmekereskedelemre épül.

Kifeszített medvebőr a ház falán. Az állatot akkor ölték meg, amikor éjjel a faluban bóklászva betévedt a házba. A helyiek egyébként nem vadásznak medvékre, mert a húruk gyakran fertőzött és emberi fogyasztásra alkalmatlan.

Vörös István

EGY GYILKOSSÁG FOTÓIT KOMMENTÁLJA

VERS, WORLD PRESS PHOTO

2017-10-12 | WORLD PRESS PHOTO

Az orosz nagykövet kiállítását
nyit meg Ankarában, a hallgatói közt
egy volt rendőr, valami öltönyös
modern férfi is áll.

Úgy néz ki, ahogy Nick Cave,
és pisztolyt vesz elő,
és közelről a nagykövetre lő:
a világgal minden vitát elintéz.

A hivatalnok elterül, már mártír, áldozat.
A gyilkos bal kézzel a plafonra mutat,
erkölcsről szónokol az ostoba,

ki isten nevében vélt cselekedni is.
A sors dala lesz egyszer csak hamis.
Talán meg se szólalt soha?

Tükör:

Vagy talán nem is ő az ostoba?
Nem ő, aki az ég felé mutat?
Meglátta már azt a kutat,
hová nem gyűlik víz soha,

mert fönt az égbe vágták,
és nem is a semmi nyílik meg ott,
hanem másféle világlátás.
Elapadt humanizmusok

helyére esőz rémület
fölé vivő túlvilágszédület,
zöld tócsákba gyűlik az égen.

Sokféle hülyeség

zuhan, potyog fölénk.

Én már csak önmagam nem értem.

kép | Burhan Ozbilici, Törökország, The Associated Press, Vezető hír, 1. díj, sorozat

Andrej Karlov orosz nagykövet egy fotókiállítást nyitott meg Ankarában december 19-én, amikor lelőtte egy szolgálaton kívüli török rendőr, Mevlut Mert Altintas. "Allahu akbar" (Isten a leghatalmasabb), kiabálta a merénylő, majd törökül folytatta: "Ne feledjétek Aleppót! Ne feledjétek Szíriát!" A török terrorelhárítás különleges alakulata tűzharcban megölte a támadót. Oroszország és Törökország szemben álló feleket támogatott a szíriai polgárháborúban: az oroszok a kormányhű erők, a törökök a felkelők mellé álltak. A merényletet megelőző hónapokban a két ország stratégiai partnerséget alakított ki: mérsékeltek a szíriai felek támogatását a saját távlati érdekeiknek megfelelően.

Somfai Anna

CSODALÁMPA

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-11 | VERS, WORLD PRESS PHOTO

Aludj el, Maha, hunyd le a szemed,
a sátorban a fény biztos, meleg,
s mint a csodalámpa, úgy zárja börtönbe
a gonosz dzsinneket, a zajt, a füstöt, a robbanást.
Csak a mentateából gőzölög a pára,
emlékeztet a kertünk illatára,
körülfog, míg elsimítom hajad,
s mint az északnak húzó darumadarak,
messze repülnek a vándor reggelek.
És hintázol majd a kertben,
és fügét szedek neked,
és apa fagylaltot hoz meg pisztáciát,
hajtsd ide a fejed, aludj el mellettem,
neked én vagyok, és nekem te vagy a ház.

kép | Magnus Wennman, Svédország, Aftonbladet, Emberek, 1. díj, egyedi

Anyja vigasztalja az 5 éves Mahát a debagai menekülttáborban Irak északkeleti részén szeptemberben. Maha és családja egy héttel korábban menekült el a Moszultól 160 kilométerre délre fekvő Hawija városból. Hawija 2014 augusztusa óta az Iszlám Állam fennhatósága alá tartozott, és az utolsó fontos erődítménynek számított az olajban gazdag Kirkuk tartományban, amikor az iraki csapatok visszafoglalták a várost, miközben Moszul felé haladtak. A harcok idején mintegy 400,000 civil rekedt Hawijában és a környező településeken lényegében élelem és gyógyszer nélkül, az Iszlám Állam blokádjá ugyanis megakadályozta, hogy a humanitárius segélyek eljussanak a városba.

Cselik Ágnes

PIÈTA

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-08 | JEGYZET, WORLD PRESS PHOTO

Mintha egyre ugyanaz ismétlődne, de folyton változna is: már nem krisztusi korban lévő férfi és nem anyányi nő, mert kétéves gyereket tart egy még csak nem is kamasz lány. Afgánok, messze tőlünk, mégis olyan ismerős, sokszor láttuk a jelenetet. Szép az alvó kisfiú arca, a nővére kendője hófehér, tiszták mindketten, ártatlan bárányok a

háború közepén. A tizenegy éves lány átmenet nélkül felnőtt lett, gondterhelten, fáradtan támasztja tenyerébe a fejét. Másik karjával öleli a gyereket, a már egyetlen testvért, mert csak ők ketten maradtak – ha megvannak még ketten.

Szép a fénykép, talán túlságosan is, ellágyul a néző a fények játékát, a ruha redőjét, a testek nyugalmát látva. S mert távolba vezet – eltávolít – az asszociáció, visszabontjuk az idő szövetét, közben meg is nyugszunk, hiszen ősidőktől ismerős e kín. A fotográfus művészete régi korokra rímel, klasszikus művek sejlenek fel a lencsevégre kapott pillanat mögött. Szakrális térben és időben mozgunk többszörösen is: a hit és a művészet megszentelt földjén értelmet nyer a fájdalom. A borzalom esztétikává magasztosul, ezzel el is hagyja a lefényképezett gyerekeket – ők menthetetlenül magukra maradnak a gyászban, a reménytelenségben, abban ugyanis nincs semmi esztétikum, semmi szimmetria, semmi magasztosság, emelkedettség. Az ő sorsuk a képpel is növelt magány, testük illusztráció, a fotó már nem az ő történetük. Számukra nincs harmadnapon feltámadás.

A Hétköznapok kategória első helyezettje megmutatja: így élünk mi, immár 2017 éve bizonyosan. A pusztítást megtanultuk, de a megváltás egyelőre elmarad.

kép | Paula Bronstein, USA, Getty Images Reportage, Pulitzer Center on Crisis Reporting, 1. díj, egyedi
Najiba ölében tartja unokaöccsét, a 2 éves Shabirt, akit egy bombarobbanás sebesített meg, nővérét pedig meg is ölte Kabulban, Afganisztánban, márciusban. A bomba akkor robbant, amikor a gyerekek az iskola felé tartottak. A 2001-2014 között zajló afganisztáni háború formálisan véget ért ugyan, a viszály nem szűnt meg a Talibán és az amerikaiak, valamint egyéb, az afgán hadsereget támogató nemzetközi erők közt. A harcok újabban a falvak és a városok közelében zajlanak, a támadások célja a polgári lakosság életének destabilizálása.

Szirmai Panni

TORNÁSZISKOLA

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-13 | NOVELLA, WORLD PRESS PHOTO

21, 22, 23, 24... Nem bírom ki, hogy ne számoljak... Mondták, hogy úgy rosszabb, aki igazán fegyelmezett, annak számolnia sem kell. De nekem lassabban telik az idő, ha nem számolom. Ha számolom, kevésbé fáj. Ha 100-ig elszámolnék, szinte le is telne az idő, ameddig tartani kell a lábamat. 25-ig tudok számolni, addig sokszor. Van, hogy

18-nál tartok, és már letehetjük a sarkunkat. Csak néha összezavarodom, gondolkoznom kell, mi jön. És addig is tartani a spiccet. 15-nél már nagyon remeg a lábam, pedig tartom a hátamat, szorítom a fenekem, ahogy mondták, mereven előre nézek, így nem kóricálhatnak a gondolataim. 17, 18, 19, 20... Mindenre figyelek, tartom magam, nem szabad összeesni, az a legrosszabb. Ha leteszem a sarkam, jön a büntetés: 1 egész órát kell lábujjhegyen állni magas tartásban. Azt biztosan nem bírnám ki, a múltkor is elájult a büntetés alatt egy gyenge kislány. Nem volt elég feszes a tartása. Egyszer én is kaptam büntetést, a bordásfalon kellett lógnom iszonyú sokáig, a végén leestem. Jól megütöttem magam, de az sokkal rosszabb volt, amit a mestertől kaptam utána... 13, 14 vagy 15, hol is tartottam? ... Van néhány lány, aki gyenge és nem bírja. Pedig biztosan ők is szeretnék a legjobbak lenni. Én a legeslegjobban szeretnék a legjobb lenni. Azt mondta a mester, hogy lehetek, ha mindent megteszek, de tényleg mindent. Ezért igyekszem. Csak néha nehéz. A bordásfalon lógást utálom, meg a spárgát. Az se megy túl jól. Pedig muszáj csinálni, és nyújtózni kell rendesen bele a gyakorlatba, különben nem lesz győzelem. A nyújtás nagyon fontos, mindig mondják. 11, 12, 12, 13, 16... Mindjárt vége. A vacsorára is szoktam gondolni (bár azt sem szabad). De nyújtáskor segít. Az is rossz, amikor a földön ülve előre hajolunk, és ráül a mester a hátunkra. Nem is ül sokáig, sokan vagyunk, mindenkit meg kell nyújtani, de az olyan érzés, mintha szétszakadna a testem. Test és fej összhangban legyen, ezt is mondja mindig a mester, egy tornász nem kalandozik. Hideg fej, hosszú test: az erő és a hajlékonyság egyformán fontos. 8, 9, 10...12... Anya is azt mondta, igyekezzek, dolgozzak szépen, hogy elég hosszú és rugalmas legyek, mint egy gumikötél, akkor lehetek igazi nagy tornász. És ha igazi tornász leszek, versenyeken is jól fogok szerepelni, sőt kiemelkedően! Akkor anya és apa, és a mester is nagyon büszke lesz rám! Már csak 5, 6, 7... 8, 11, 12, 14, 13... A jó adottságokról meg a tehetségről is szokott beszélni a mester, meg a kitartás is mindig benne van a beszédben, a kitartás, tartás, levegő, nyújtás, erőnlét, azt nem tudom, mi, de nagyon fontos az is. Ki kell bírni, már nem lehet sok hátra, 1, 2, 3, 4 ... 6, 7... 9... Miért nincs már vége?

Ha egyszer tényleg nagy tornász leszek, és autóval járok edzésre, és már megnyertem az összes olimpiát, akkor néha ellógom a nyújtást...

kép | Wang Tiejun, Kína, Hétköznapok, 2. díj, egyedi

Egy tornász iskola tanulói lábujjerősítő gyakorlatot végeznek 30 percen keresztül a kínai Hszücsouban. Kínában 2000-nél is több sportiskola van, ezekből kerül ki az ország olimpikonjainak 95 százaléka. Az edzés kemény, és egyre kevesebb szülő hajlandó kitenni a gyerekeit a fárasztó foglalkozásoknak. Egyes sportiskolák bezártak, mások módosítják munkamódszereiket.

Novák Gábor

KOPONYÁJUK BÁDOGSISAK

WORLD PRESS PHOTO

2017-10-15 | NOVELLA, WORLD PRESS PHOTO

Eljövételét, akár egy vihart, órákkal érkezte előtt sejtteni lehet, elárulják a villanyvezetékekről felrebbenő verebek, a téren pusmogók félbe-félbeszakadó beszélgetése, egy vendégmunkás mozdulata, amint poron, havon, szemétkupacokon áttántorogva megborzong, és félősen összébb húzza magán kinyúlt kabátját.

Mindig ugyanúgy érkezik, baljós előjelekkel. Üzletek rolói zuhannak alá guillotine-csapódással, a csoportokba verődött járókelők visszafojtják lélegzetüket, és pislogás nélkül próbálják elkapni azt a bizonyos első pillanatot – hiába.

ugyanaz az akarat

A városház homlokzatán zászló csattog, nyitva felejtett spalettát csapkod a szél, és mielőtt bárki eszmélne, megmoccan egy alak, utána a többi is, sorra, karok és lábak veszik át a ritmust, bakancsok dobbannak ütemre, a mellékutcákból tömeg hömpölyög elő, barna, khakiszín és csukaszürke testek, koponyájuk bádogg-sisak, arcuk gázmaszk, szemük rideg üveglencse. Sűrű sorokba rendeződnek, ugyanaz az akarat hatja át őket, hullámaik mögül pedig elősejlik valami nem-emberi.

Hőkölne és menekülne, akit nem fertőzött az őrület, sikoly hasít a cementszürke ég felé – Moloch! –, de a magányos hangot elnyomják a felharsanó jelszavak.

Az összesűrűsödő massa eléri a kritikus tömeget, zavart kelt a gravitációban, ráncosra-hullámosra gyúri a téridőt: régmúlt pillanatok ékelődnek a jelenbe, hogy egy villanással később átadják helyüket a még meg nem történt eseményeknek. Érintetlen őserdő mélyén kannibál neandervölgyiek és történelem előtti fejtáncosok festik magukat fehérre, gázálcok, rohamsisakok utánozzák őket majomszerű obszcenitással, tojással-liszttel szórják be egymást, hogy megkülönböztessék magukat az idegenektől – aki más, mint ők, pusztuljon.

Pár méterrel és évezreddel arrébb már a lehetséges jövők egyikét mutatja a téridő deformált szövete – Moloch, Moloch mindenütt, agyvelősorvasztó jelszavak és értelmetlen napiparancsok, gyárkémény-agyarak, szupersztráda-érrendszer, hipermodern, neonfényben úszó börtönök, szárazon roppanó verdiktek, embertelen törvények, melyek egyetlen célja, hogy betartassák őket. Egy gyűrődött téridő-szeletben Moloch milliányi megafon-torka harsogja, hogy betiltották a Napot, fénye csupán idegen ügynökök megtévesztő mesterkedése – a bűnös deviánsokat, akik fényes nappal lámpa nélkül mutatkoznak, csakhamar elnyeli valamelyik üveg- és acélkolosszus átnevelőintézet.

Páriák húzzák meg magukat egyszoba-konyha társbérletekben, prostituáltak futnak át az úttesten, fejüket lesunyják a rájuk zuhogó intelmek záporában, sírás bugyborékol a mellékhelyiségek bezárt ajtaja mögött, hallgatásra kényszerült, alkoholba menekült írók gyulladnak, kék lánggal lobogó flanelingük a visszanyelt igazság fáklyája.

szöges talp az arcba

A kép remeg, fókuszát veszti. Ahogy a nagyra nőtt rákos daganat a saját pusztulását okozva kizsigereli és megöli a gazdatestet, Moloch is felfalja saját magát: testek tipornak egymásra,

könyök a gyomorszájba, szöges talp az arcba, vértócsákat és kitört fogakat hagynak maguk után. Előbb csak néhány botladozó figura szakad ki a masszából, majd ahogy gyengül a vonzás, egyre több, a gravitációs örvény elcsitul, eltűnik a messzi múlt és a lehetséges jövő – a város főtere üresen tátong, kövein tojáshéj-darabok, eldurrant petárdák, felette csak végtelen-tiszta üresség.

Az utcákon törődött alakok tántorognak hazafelé, letépiük fejükről a maszkot és sisakot, koponyájuk gőzöl a hidegben, hajukban csirizzé állt össze a veríték és a szerteszórt liszt. Néhányan a lábukat húzzák, mások zúzódott könyöküket tapogatják, amint hazaérnek, levetkőznek a fürdőszobában, kék foltjaikat nézik. Végül, mint akik víz alól buknak fel az utolsó pillanatban, felsóhajtanak.

kép | Antonio Gibotta, Olaszország, Agenzia Controluce, Emberek, 2. díj, sorozat

A spanyolországi Ibi lakói minden év december 28-án katonai puccsparódiát rendeznek, lisztet szórnak és tojást hajigálnak egymásra, petárdákat robbantanak. Férfiak "Els Enfarinats" (A lisztesek) nevű csoportja veszi át a város irányítását, képtelen törvényeket hoz és megbírságolja a törvényszegőket. Egy másik csoport, "La Oposicio" (Az ellenzék) megpróbál rendet teremteni. A nap végén a bírságokat egy jótékonyági szervezetnek adományozzák. Az állítólag 200 éves hagyományt hosszas szunnyadás után 1981-ben elevenítették fel újra.